

Mapping en SWOT van de kunsten in Antwerpen

Rapport | 24 juni 2021

In opdracht van

Stad Antwerpen – Talentontwikkeling en
Vrijtijdsbeleving – Dienst Cultuur

Onderzoek uitgevoerd door

Joris Janssens

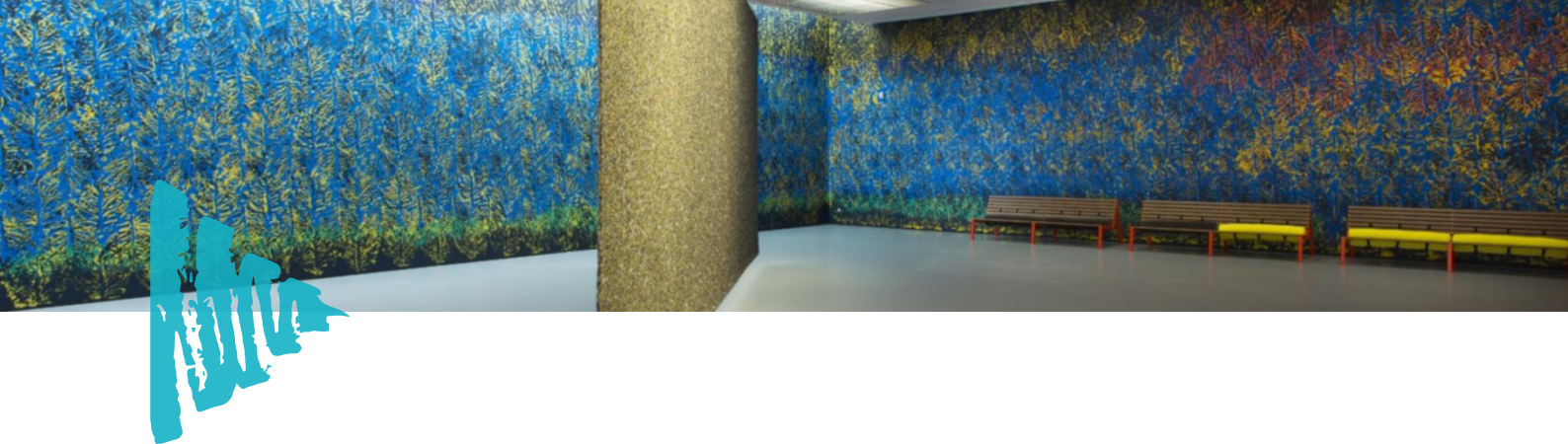
Jozef II-straat 40 B1
1000 Brussel

T: +32 2 282 17 10
info@ideaconsult.be

www.ideaconsult.be

IDEA
CONSULT *thinking ahead*

member of
IDEAGROUP

Inhoud

DEEL 1 Mapping en SWOT van de kunsten in Antwerpen	3
1 / Inleiding	4
2 / Executive Summary	6
2.1. Resultaten mapping	6
2.2. Sterkte-zwakteanalyse	7
2.3. Slotakkoord	11
3 / Het Antwerpse kunstenlandschap in kaart	12
3.1. Antwerpen in de context van het Kunstendecreet	12
3.2. Subsidies via het Antwerpse Kunstenbeleid	22
3.3. Het totale plaatje	25
4 / Sterktezwakteanalyse	27
4.1. Tweestapsbevraging	27
4.2. Profielkenmerken respondenten	28
4.3. Sterkte-zwakte-analyse van het Antwerpse kunstenlandschap	30
4.4. Samenvatting: een SWOT voor het Antwerpse kunstenveld	43
5 / Slotakkoord	48
DEEL 2 Bijlage: Lijst actoren en deelnemers workshop	50

DEEL 1

Mapping en SWOT van de kunsten in Antwerpen

1 / Inleiding

Antwerpen is een stad met een bloeiend artistiek landschap. In het kader van het huidige bestuursakkoord heeft het Antwerpse stadsbestuur zich tot doel gesteld volop in te zetten op deze sterkte van de stad en zijn kunstenlandschap. Wat zijn kunstenbeleid betreft, formuleert de Stad de doelstelling als volgt: "Antwerpen heeft een kwalitatief hoogstaand, rijk, dynamisch en gevarieerd kunstenlandschap met actoren met lokale, bovenlokale en internationale uitstraling. Kunstenaars en kunstenorganisaties zijn actief in de stad, werken in een netwerk, en voelen zich ondersteund door het beleid. Het kunstenbeleid schept een positief klimaat voor zowel de professionele kunstenaar als de liefhebber. Er zijn voldoende mogelijkheden voor ontwikkeling, creatie/productie, presentatie, participatie en reflectie met bijzondere aandacht voor talentontwikkeling en innovatie. Kunst werkt inspirerend en richtinggevend bij (culturele) stadsevenementen en stadsontwikkelingsprojecten. Antwerpse kunst wordt internationaal gepresenteerd en internationale kunst wordt in Antwerpen gepresenteerd."

Naast deze doelstellingen zijn er ook twee transversale doelstellingen, rond cultuureducatie en cultuurparticipatie. Beide doelstellingen zijn transversale doelstellingen – die iedere pijler van het Antwerpse Cultuurbeleid mee vorm moet geven, dus ook het kunstenbeleid. Die rond Cultuureducatie luidt: "De stad zet honderduit in op de ontwikkeling en versterking van de culturele competenties van haar bewoners en bezoekers. Door 'levenslang cultureel leren' willen we de bewoners bewust maken, ze stimuleren zodat zij optimaal kunnen groeien in cultuur en in hun persoonlijke en sociale ontwikkeling. Door een intensieve samenwerking met onderwijs, kinderopvang, sport en jeugd vooral kinderen en jongeren maximaal voorbereiden om als actieve burgers deel te nemen aan de samenleving van vandaag én morgen en die ook actief mee vorm te geven." De beleidsdoelstelling omtrent Cultuurparticipatie wordt als volgt geformuleerd: "Een rijk cultuurlandschap veronderstelt een voortdurend streven naar een inclusief cultuurlandschap. De stad werkt maximaal drempels weg om aan het cultuuraanbod deel te nemen (passief) tot deel te hebben (actief). Daartoe werkt de stad aan een aanbod en communicatie op maat."

Vanuit deze doelstellingen geredeneerd is 2021 is een belangrijk moment voor de kunsten in Antwerpen, mogelijk een kantelpunt. Het Vlaamse kunstenbeleid is in volle transformatie. Als vanouds en tot op heden geniet het Antwerpse kunstenlandschap van een sterke erkenning binnen de context van het Kunstendecreet. Vele structurele en projectmatig ondersteunde organisaties en individuele kunstenaars zijn in Antwerpen gevestigd. Beslissingen op Vlaams niveau hebben dus onvermijdelijk ook een grote impact op het lokale kunstenlandschap, zowel voor de kunstenaars die in Antwerpen actief zijn, als voor het aanbod waarvan de lokale bevolking kan genieten. Begin 2020 presenteerde de Vlaamse Minister van Cultuur zijn Strategische Visienota Kunsten, die verder bouwend op de Beleidsnota Cultuur 2019-2024 en de Landschapstekening Kunsten, de lijnen uitzet voor het Vlaamse kunstenbeleid, die ook mede richtinggevend worden bij de beoordeling van subsidiedossiers. Einde 2021 keurde de Vlaamse Regering een ontwerp goed voor een nieuw Kunstendecreet. Begin december 2021 kunnen organisaties een aanvraag indienen voor een meerjarige werkingssubsidie. De beslissingen vallen medio 2022. De meerjarige subsidieronde is erg bepalend voor de vormgeving van het kunstenlandschap. Ook voor de Stad Antwerpen is de

inzet hoog. Precies omwille van de lokale impact van de Vlaamse beleid, is op verschillende momenten voorzien dat steden en gemeenten met de Vlaamse Gemeenschap in gesprek kunnen gaan.

In deze context gaf de Stad Antwerpen de opdracht aan IDEA Consult om het Antwerpse kunstenlandschap *as is* in kaart te brengen, aanvullend op een omgevingsanalyse die de Stad intern maakte. De vraag werd gesteld aan IDEA Consult om a) een mapping te maken van het (gesubsidieerde) kunstenlandschap in Antwerpen op basis van gegevens in verband met het Kunstendecreet op Vlaams niveau en de cultuursubsidies van de Stad Antwerpen; b) een sterktezwakte-analyse te maken van het Antwerpse kunstenlandschap, in co-creatie met de sector.

Deze nota onderbouwt – zowel met cijfers als vanuit een zelfevaluatie door de sector – waar de sector vandaag sterk staat, en welke de voornaamste werkpunten zijn. De doelstelling is om strategische reflecties te voeden voor verschillende partijen over het gewenste kunstenlandschap in de toekomst en het realiseren van de stedelijke beleidsdoelstelling. De Stad Antwerpen kan de resultaten gebruiken in de dialoog met Vlaanderen, binnen de context van het Kunstendecreet. Inzichten kunnen ook ingezet worden bij de verdere ontwikkeling van het eigen kunstenbeleid, in het bijzonder de bovenstaande doelstelling en relevante dossiers (Masterplan Podiumkunsten, verdere uitrol van de beleidslijn omtrent cultuurparticipatie en cultuureducatie,...). Ten slotte kunnen de resultaten ook gebruikt worden de kunstensector zelf, bij de ontwikkeling van aanvragen voor werkingssubsidies in het Kunstendecreet (periode 2022-2027).

2 / Executive Summary

Dit rapport geeft de resultaten weer van enerzijds een cijfermatige mapping van het gesubsidieerde Antwerpse kunstenlandschap binnen de bredere beleidscontext van het Kunstendecreet en anderzijds een sterktezwakte-analyse van het professionele kunstenveld, die in twee stappen tot stand kwam in samenwerking met de sector zelf (een online bevraging en een online workshop).

2.1. Resultaten mapping

In totaal ontvingen in 2017 657 verschillende kunstenaars en organisaties subsidies via het Kunstendecreet. In totaal kregen 141 Antwerpse actoren subsidies. De Stad telde in 2017 3 organisaties die de titel van Kunstinstituut van de Vlaamse Gemeenschap dragen (iets meer dan 32 miljoen euro, dat is 60,47% van de totaal opgetelde middelen voor kunstinstituten in het Kunstendecreet); 51 andere organisaties die meerjarige werkingssubsidies ontvangen voor de periode 2017-2021 (iets meer dan 20 miljoen euro, ongeveer een vierde van het totale budget voor andere werkingssubsidies dan Instellingen); en 92 kunstenaars of organisaties die in 2017 projectmatig subsidies ontvingen (in het totaal ongeveer 1.5 miljoen euro, 17.53% van de totale projectmatige subsidies).

De cijfers van 2017 laten zien dat Antwerpen hiermee relatief sterk staat in het Kunstendecreet, vergeleken met andere steden. Antwerpse actoren ontvingen in dat jaar meer dan 38% van de middelen in het Kunstendecreet. De hoogte van het aandeel wordt sterk gekleurd door het feit dat een aantal grotere Kunstinstituten van de Vlaamse Gemeenschap (deSingel, Antwerp Symphony Orchestra, deels Opera Ballet Vlaanderen) in Antwerpen gevestigd zijn. Ook op het vlak van de werkingssubsidies is het aandeel redelijk hoog (iets minder dan een kwart). Organisaties in Antwerpen zijn ook gemiddeld iets groter dan het Vlaamse gemiddelde. Bij projectsubsidies is het aandeel van Antwerpse kunstenaars en organisaties iets lager (onder de 20%).

Het beeld voor de verschillende artistieke disciplines verschilt. Antwerpen scoort zeer sterk op het vlak van podiumkunsten, in het bijzonder theater. Die ondersteuning verloopt hoofdzakelijk via de werkingssubsidies, in mindere mate ook via projectmatige ondersteuning. (Structureel gesubsidieerde) muziek in Antwerpen is een zaak van de grote instellingen, naast ensembles en festivals, en heel wat muzikanten, bands, groepen en initiatieven die projectmatig ondersteund worden. Actuele beeldende en audiovisuele kunst verschijnen in mindere mate op de kaart (waarbij we meegeven dat de vele private initiatieven en musea niet in deze analyse, die enkel het Kunstendecreet betreft, zijn opgenomen). Architectuurcultuur wordt vooral verzorgd door de twee vuurtorens deSingel en VAI, en slechts in mindere mate door kleinere en projectmatige initiatieven. (Film en literatuur vallen buiten de scope van het Kunstendecreet en maken geen deel uit van de cijfermatige mapping).

Wat de Antwerpse kunstensubsidies betreft, tellen we voor 2019-2020 in totaal 101 verschillende organisaties waarvan er 55 nominatief worden ondersteund voor een meerjarige periode (2020-2025) en 46 projectmatig (2019) in het kader van reglementen. Het grootste aandeel wat disciplines betreft gaat naar podiumkunsten (meer dan

52%), maar wel naar een beperkt aantal grotere spelers (de stadstheaters en Opera Ballet Vlaanderen). Iets minder dan een derde gaat naar multidisciplinaire werkingen. Wat de functies betreft, gaat het grootste deel van de stedelijke middelen naar organisaties die verschillende functies met elkaar combineren. In de meeste gevallen gaat het hierbij om een combinatie van productie en presentatie.

Als we bovenstaande oefeningen met elkaar combineren, dan tellen we in totaal 217 spelers (kunstenaars, kunstorganisaties) die door de Stad Antwerpen en/of Vlaamse Gemeenschap ondersteund worden.

2.2. Sterkte-zwakteanalyse

Uit de bevraging komen als belangrijkste troeven van het Antwerpse kunstenveld naar voor:

KUNSTINTERNE FACTOREN	• De dichtheid van artistieke initiatieven en de artistieke humuslaag • Het kwalitatieve en diverse artistieke aanbod in een bruisende stad. • Antwerpen als een internationale artistieke hotspot. STERKTES	• Nood aan tijd en ruimte voor ontwikkeling voor de kunsten. • Loopbaanontwikkeling: instroom en doorstroming. • Samenwerking en solidariteit binnen en buiten de kunsten. • Geen spiegel van de globale grootstedelijke context. ZWAKTES
	• De kunsten als commons: broedplekken voor artistieke en stedelijke ontmoeting en ontplooiing. • Infrastructuur: delen en decentraliseren • Inzetten op grootstedelijkheid, veranderende leefstijlen, o.a. via instroom • Inclusief werken als een kans, en duurzame samenwerking als voorwaarde om die te grijpen • Exploreren van digitale mogelijkheden voor creatie en participatie • Anders internationaal werken KANSEN	BEDREIGINGEN • Kansarmoede en klimaaturgentie zijn wicked problems. • Druk op ruimte: betaalbaar wonen en werken • De digitale kloof

2.2.1 Sterktes

De dichtheid van artistieke initiatieven en de artistieke humuslaag. De Stad Antwerpen mag prat gaan op een sterk artistiek ecosysteem. Er is een grote dichtheid aan kunstenaars en artistieke initiatieven binnen diverse disciplines. De sterke positie binnen het Kunstendecreet is een erkenning van de artistieke kwaliteit in Antwerpen. De schaal van Antwerpen zorgt ook dat er netwerken ontstaan en dat mensen elkaar vinden. Het artistieke ecosysteem in Antwerpen onderscheidt zich tevens door de aanwezigheid van een grote diversiteit aan initiatieven: van individuele kunstenaars, over werkingen met of zonder structurele subsidies, tot instellingen van de Vlaamse Gemeenschap.

Het kwalitatieve en diverse artistieke aanbod in een bruisende stad. De bewoners en bezoekers kunnen genieten van een uitgebreid en divers artistiek aanbod. Antwerpen is een stad die bruist, en het kunstenveld is daarvoor in belangrijke mate mee verantwoordelijk.

Antwerpen als een internationale artistieke hotspot. De internationale uitstraling van de Vlaamse kunsten is een bijzondere en te koesteren sterkte, en dit geldt in het bijzonder ook voor de Stad Antwerpen. Zowel productief als receptief onderscheidt Antwerpen zich van andere steden in Vlaanderen. De Stad is de uitvalsbasis van heel wat internationaal gereputeerde artiesten en organisaties, en ook de Stad zelf staat internationaal bekend als een

creatieve en artistieke hotspot. Belangrijk werkpunt: de internationale reputatie mist een connectie met het diverse karakter van de stad – (cf. infra). Hier ligt een kans voor de toekomst.

2.2.2 Zwaktes

Nood aan tijd en ruimte voor ontwikkeling voor de kunsten. Tijd en ruimte voor ontwikkeling komt uit de survey naar voor als het belangrijkste werkpunt. Precies omwille van de sterke focus op creatie, productie (en presentatie) en internationale spreiding lijkt het alsof er minder ruimte is voor *ontwikkelingsgerichte initiatieven*, zoals atelierruimtes en managementbureaus. *Infrastructuur* (atelier- en repetitieruimtes, residentiewerkingen) wordt als aandachtspunt aangestipt. Het gaat daarbij niet alleen om een gebrek aan ruimtes en een gebrek aan initiatieven, maar vooral ook een gebrek aan actueel overzicht van de mogelijkheden die ervoor zorgt dat beginnende of pas toegekomen artiesten de weg niet vinden.

Loopbaanontwikkeling: instroom en doorstroming. Instroom is reeds langer een werkpunt binnen de kunsten in Antwerpen. Naast instroom van jonge makers wordt in het bijzonder ook de mogelijkheden voor mid career artiesten en diversiteit als aandachtspunten genoemd. Men geeft aan dat de trechter breder moet en er is ook nood aan meer afstemming tussen de verschillende organisaties binnen de (podium)kunsten, die soms een erg competitieve attitude hebben. Inclusief werken, opgevat als het omarmen en binnen brengen van de diversiteit die aanwezig is in de samenleving, is in deze een urgent aandachtspunt.

Samenwerking en solidariteit binnen en buiten de kunsten. In het Antwerpse kunstenlandschap wordt wel veel samengewerkt en de voorbije jaren werden al vele initiatieven in die richting genomen. Toch worden interne concurrentie, competitie en het gebrek aan samenwerking en solidariteit binnen de kunstensector nog steeds als een zwakte gezien – en dit in grotere mate door onafhankelijke kunstenaars en kunstwerkers, dan door de structureel gesubsidieerde organisaties. Samenwerkingen blijven te vaak steken in vastgeroeste relaties. De nood aan meer dynamische en duurzame samenwerking geldt op verschillende niveaus: a) binnen de sector, b) tussen artistieke en stedelijke actoren en c) tussen kunsten en andere domeinen.

Geen spiegel van de grootstedelijke context. Tijdens deze bevraging komt aan bod dat er misschien wel een divers artistiek aanbod is, maar dat het noodzakelijk is die constatering te herdenken vanuit het perspectief van een veranderend publiek. Is het aanbod wel verscheiden genoeg om een spiegel te zijn van de grootstedelijke context in Antwerpen? Zeker zijn er stappen te zetten op het vlak van inclusief werken en de instroom en loopbaanontwikkeling van een diverse groep kunstenaars.

2.2.3 Kansen

De kunsten als commons: plekken voor artistieke en stedelijke ontmoeting en ontplooiing. Culturele infrastructuur en werkingen (cultuurhuizen, musea, bibliotheken) kunnen de ontmoeting tussen bewoners en bezoekers, kunstenaars en andere maatschappelijke sectoren mogelijk maken. Voor de ontwikkeling van de stad en zijn inwoners is het belangrijk dat er artistieke en hybride vrijplaatsen zijn, ontmoetingsplekken, laagdrempelige plaatsen – commons, of gedeelde grond – waar kunsten, publieken en derden (actoren uit andere maatschappelijke domeinen) elkaar kunnen vinden en waar vanuit gedeelde urgenties vernieuwende initiatieven kunnen ontstaan en duurzaam ontwikkeld.

Infrastructuur: delen en decentraliseren. Vertaald naar infrastructuurnoden, liggen er kansen om in te zetten op die mogelijkheden door in te zetten op gedeeld gebruik en tijdelijk gebruik van infrastructuur. Het (sectoroverschrijdend) delen van infrastructuur kan de maatschappelijke inbedding en kruisbestuiving vergroten, met o.a. een positieve impact op publieksbereik. Tevens is 'open' en 'toegankelijke' infrastructuur belangrijk. De spreiding van kunstinitiatieven en kunstplekken wordt versterkt door het creëren van duurzame artistieke centra buiten het stadscentrum.

Inzetten op grootstedelijkheid, veranderende leefstijlen, o.a. via instroom. De omgevingsanalyse van de Stad Antwerpen schetst een beeld van Antwerpen als een stad met een jonge en diverse bevolking. De kunsten in Antwerpen *futureproof* maken, betekent dan ook volop inzetten op kinderen en jongeren en de diversiteit die zich in de Stad binnen deze leeftijdsgroep voordoet. Hen bereiken en betrekken is vandaag in de Antwerpse kunsten

zeker geen sterkte, maar de urgentie is duidelijk binnen het kunstenlandschap. Instroom en talentontwikkeling worden als relevante pistes gezien, naast kennisdeling en uitwisseling van good practices.

Inclusief werken als een kans, duurzaam samenwerken als voorwaarde. De kunsten zijn gebaat bij een stevig maatschappelijk draagvlak, en de kunsten zijn er niet enkel voor de elite. Als we dit draagvlak en de participatie bij een breder deel van de bevolking op een duurzame manier willen stimuleren, dan is het van belang om in te zetten op de participatie van moeilijk bereikbare groepen. Inzetten op kinderen en jongeren, in partnership met het onderwijs, biedt mogelijkheden om inclusiever te werken. Als we de meerwaarde van inclusief werken willen grijpen, dan is duurzaam samenwerken binnen de kunsten (vernetwerking van participatieve kunstwerkingen en andere kunstenorganisaties) als daarbuiten (samenwerking met onderwijs, welzijn, kinderopvang,...) noodzakelijk. In het bijzonder wordt een meer intensieve samenwerking tussen de kunstenorganisaties en de actoren van het stedelijk cultuurbeleid als een kans gezien (ontmoetingscentra, schouwburgen, vrijetijdsloketten...).

Anders internationaal werken. De internationale uitstraling van Antwerpen als een artistieke en creatieve stad biedt zowel voor de sector als voor de Stad mogelijkheden voor de toekomst. Binnen de sector leeft de overtuiging dat de eigen sterktes en troeven meer kunnen ingezet worden om Antwerpen internationaal op de kaart te zetten, zowel binnen de sector als breder. Tegelijk leeft – omwille van sociale en ecologische redenen – de wens om anders te kijken naar internationaal werken: niet louter omwille van het prestige en de economische logica van export, maar vooral ook omwille van de uitwisseling van verschillende perspectieven. Die zijn tevens in de stad te vinden, een smeltkroes van nationaliteiten, culturen. Kan de sector zijn internationale troeven meer inzetten om de connectie te maken met de globale stedelijkheid in Antwerpen?

Exploreren van digitale mogelijkheden voor creatie en participatie. Digitale toepassingen bieden nieuwe mogelijkheden op het vlak van creatie en participatie. Het is evenwel belangrijk om daarbij de artistieke waarde en eigenheid te behouden. Onder die voorwaarde kunnen de kunsten en kunstenaars een maatschappelijke rol spelen, in het kader van digitale transformatie. Kunstenaars schakelen sneller dan instellingen en kunnen ook een rol spelen bij de kritische bevraging van digitalisering (ook, want niet alleen via 'kritiek'). Interdisciplinaire partnerships (maker spaces, fab labs, startups) kunnen belangrijke partners zijn. Ook het publiek is een mogelijke partner bij deze vernieuwing. Door meer oog te hebben voor de rol van het publiek als mede-eigenaar en co-producent, kunnen organisaties leren om meer vanuit de gebruiker te denken?

2.2.4 Bedreigingen

Kansarmoede en klimaaturgentie zijn *wicked problems*. Diverse maatschappelijke ontwikkelingen die binnen het kunstenlandschap als bijzonder urgent worden gezien, zijn complexe maatschappelijke vraagstukken waar de kunstensector nooit alleen een antwoord op kan vinden. Kansarmoede, bijvoorbeeld, is een van de drempels die participatie aan kunst en cultuur verhindert, maar is tegelijk ook verbonden aan bredere maatschappelijke uitsluitingsmechanismen. Op een vergelijkbare manier is de klimaaturgentie een wicked problem: de urgentie leeft sterk binnen het kunstenveld om op dit vlak een maatschappelijke verantwoordelijkheid op te nemen, maar hoe dit kan binnen het kunstenveld zoals het nu functioneert, is allerminst evident.

Druk op betaalbaar wonen en werken. De druk op ruimte neemt toe, stadsontwikkeling drijft de prijzen in de lucht, zeker in het centrum van de stad. Daardoor wordt autonome ruimte voor kunsten(aars) schaarser en meer naar de periferie gedrukt. Tijdelijk gebruik van ruimte biedt soms mogelijkheden, maar ook beperkingen: zo is niet altijd mogelijk om op een duurzame manier te werken aan de inbedding van de kunsten in de stad.

De digitale kloof. Onderzoek laat zien dat de 'digitale kloof' andere en bestaande vormen van ongelijkheid versterkt. Mediawijsheid en digitale geletterdheid zijn belangrijke aandachtspunten. Vanuit het perspectief van productie en creatie stelt digitalisering uitdagingen. Valt online aanwezigheid te vertalen naar een duurzaam businessmodel? En wat met eerlijke verloning en faire remuneratie, nu er in coronatijden veel vragen en initiatieven zijn om kunsten online te delen?

2.3. Slotakkkoord

De Stad wil “een positief klimaat voor zowel de professionele kunstenaar als de liefhebber” creëren, met “voldoende mogelijkheden voor ontwikkeling, creatie/productie, presentatie, participatie en reflectie met bijzondere aandacht voor talentontwikkeling en innovatie.” De analyse van IDEA Consult bevestigt dit beeld. Algemeen wordt de densiteit en diversiteit van het Antwerpse kunstenlandschap als een sterkte gezien, een historische verdienste. Weliswaar laat de analyse ook werkpunten zien. Het is werk niet af. Zo staat Antwerpen sterk voor het gehele Kunstendecreet, maar het beeld verschilt sterk van sector tot sector. Uit de sterktezwakte-analyse komen ook lacunes in de ecosystemen naar voor, bijvoorbeeld op het vlak van ontwikkelingsgerichte initiatieven en mogelijkheden voor instroom en loopbaanontwikkeling. Vooral zien we ook werkpunten als het gaat de inbedding van de kunsten binnen een bredere stedelijke context. De maatschappelijke uitdagingen die de sector ziet, betreffen de toenemende diversiteit in de stad, de toenemende kansarmoede, ecologische uitdagingen en de maatschappelijke nood aan plekken voor ontmoeting en ontplooiing.

Hoe die werkpunten aan te pakken, kansen te grijpen? Alsnog is het een open vraag wat de impact zal zijn van de herziening en de meerjarige ronde van het Kunstendecreet in Antwerpen. In het licht van het aandeel van Antwerpen binnen het Kunstendecreet is de impact potentieel natuurlijk groot. Een match tussen de bovenstaande mapping en SWOT-analyse met enerzijds de eigen beleidsdoelstellingen en anderzijds de aandachtspunten en de Strategische Visienota Kunsten van minister Jambon is een volgende stap, op basis waarvan de Stad Antwerpen onderbouwd in het gesprek met Vlaanderen kan. Zoals gezegd kan de bovenstaande oefening ook de verdere ontwikkeling van het eigen Antwerpse Kunstenbeleid voeden. In dit materiaal liggen mogelijkheden om beleidslijnen en dossier omtrent bijvoorbeeld cultuurparticipatie, cultuureducatie en podiuminfrastructuur verder te voeden. Verder tekenen zich mogelijkheden af voor een verdere samenwerking tussen de Stad en zijn rijke kunstenlandschap, nog steeds *under construction*.

Bij dit alles is ook duidelijk dat de beleidsdoelstellingen slechts kunnen worden gerealiseerd als er ook wordt ingezet op een sterkere samenwerking en wisselwerking op verschillende niveaus: binnen de sector, tussen sector en stedelijke actoren, tussen de kunsten en andere maatschappelijke domeinen. Hier kan de Stad een faciliterende rol opnemen. De Stad stelt zich tot doel dat de kunstensector zich ondersteund weet. Er waren al eerder stappen gezet in een open en transparante dialoog (voorstelling beleidsnota en meerjarenplan kunsten; inspraak in reglementen en jurering; samenwerking in corona-crisis,...). Een constatering na deze oefening lijkt wel dat de doelstellingen van sector en beleid lijken te sporen: een duurzaam en dynamisch kunstenlandschap, dat sterk ingebed is het stedelijk weefsel. Zowel wat de lacunes in het artistieke ecosysteem betreft als breder maatschappelijke uitdagingen wordt het versterken van samenwerkingsverbanden op alle niveaus – binnen het kunstenlandschap, maar ook tussen artistieke werkingen, stedelijke en andere maatschappelijke actoren – gezien als een piste om uitdagingen het hoofd te bieden. Hier ligt dan ook een evident vertrekpunt voor de verdere samenwerking tussen stad en sector om dat “kwalitatief hoogstaand, rijk, dynamisch en gevarieerd kunstenlandschap met actoren met lokale, bovenlokale en internationale uitstraling” verder uit te bouwen en *futureproof* te maken.

3 / Het Antwerpse kunstenlandschap in kaart

3.1. Antwerpen in de context van het Kunstendecreet

3.1.1 Data

In dit eerste luik van het onderzoek brengen we om te beginnen in kaart welke plek Antwerpen inneemt in het Vlaamse Kunstendecreet, zoals bekend het voornaamste instrument waarmee de Vlaamse Overheid de professionele kunsten ondersteunt. We laten zien welke actoren in Antwerpen genieten van Vlaamse kunstsubsidies via het Kunstendecreet, en welk aandeel Antwerpen inneemt in het bredere Vlaamse geheel, waarbij we benchmarken met andere steden. Relevante parameters bij de analyse zijn de verschillende subsidiesoorten (projectmatige subsidies, werkingssubsidies, Instellingen van de Vlaamse Gemeenschap) en de functies en disciplines die de kunstenuitvoerders gebruikten voor hun zelfprofilering.

Hiervoor baseren we ons op overzichten van goedgekeurde dossiers in het Kunstendecreet voor het jaar 2017. De analyse is gebaseerd op data die gepubliceerd zijn op de website van het Departement Cultuur, Jeugd en Media, verrijkt met locatiegegevens en voorzien van filtermogelijkheden door Kunstenpunt¹. Om het beeld van de situatie in Antwerpen aan te scherpen, werden twee correcties doorgevoerd met betrekking tot de cijfers over twee organisaties die in Antwerpen en Gent actief zijn, maar uiteraard slechts beschikken over één vestigingsadres. Voor Kunsthuis Vlaanderen (officieel gevestigd in Antwerpen), hanteren we een verdeelsleutel van 75% Antwerpen en 25% Gent. Voor de vzw Jazz en Muziek (officieel gevestigd in Gent, maar organisator van Jazz Middelheim en ondersteund door de stad Antwerpen) hanteren we een verdeelsleutel van 75% Gent en 25% Antwerpen.

3.1.2 Algemeen overzicht, subsidiesoort en schaal

Onderstaande tabel geeft weer hoeveel organisaties subsidies ontvangen in het kader van het Kunstendecreet, waarbij we een onderscheid maken tussen werkingssubsidies en projectmatige subsidies.

Tabel: Algemeen overzicht subsidies Kunstendecreet 2017 (Bron: Departement CJM en Kunstenpunt)

Project, werking, instelling	Antwerpen of daarbuiten	Totaal subsidiebedrag KD	Aandeel in totale subsidies KD	Aantal spelers	Aandeel binnen totaal
Instellingen VG	Antwerpen	32,193,245	60,47%	3	42,86%
	Buiten Antwerpen	21,043,865	39,53%	5	71,43%
	Total	53,237,110	100,00%	7	100,00%
Werkingssubsidies	Antwerpen	20,066,117	25,61%	51	24,52%
	Buiten Antwerpen	58,297,859	74,39%	158	75,96%
	Total	78,363,976	100,00%	208	100,00%
Projectmatig	Antwerpen	1,537,560	17,53%	92	19,66%
	Buiten Antwerpen	7,231,558	82,47%	377	80,56%
	Total	8,769,118	100,00%	468	100,00%
Grand Total		140,370,204	100,00%	657	100,00%

In totaal ontvingen in 2017 657 verschillende kunstenaars en organisaties subsidies via het Kunstendecreet. In totaal kregen 141 Antwerpse actoren subsidies. De Stad telt

¹ Zie <https://public.tableau.com/profile/tom.ruette#!/vizhome/OverzichtKunstendecreet/Niet-werkingssubsidies> en <https://public.tableau.com/profile/tom.ruette#!/vizhome/OverzichtKunstendecreet/Werkingssubsidies>, geraadpleegd op 10 januari 2020.

- ▶ 3 organisaties die de titel van Kunstinstelling van de Vlaamse Gemeenschap dragen (iets meer dan 32 miljoen, dat is 60,47% van de totaal opgetelde middelen voor kunstinstellingen);
- ▶ 51 andere organisaties die meerjarige werkingsubsidies ontvangen voor de periode 2017-2021 (iets meer dan 20 miljoen euro, ongeveer een vierde van het totale budget voor andere werkingsubsidies dan Instellingen)
- ▶ 92 kunstenaars of organisaties die in 2017 projectmatig subsidies ontvingen (in het totaal ongeveer 1.5 miljoen euro, 17.53% van de totale projectmatige subsidies).

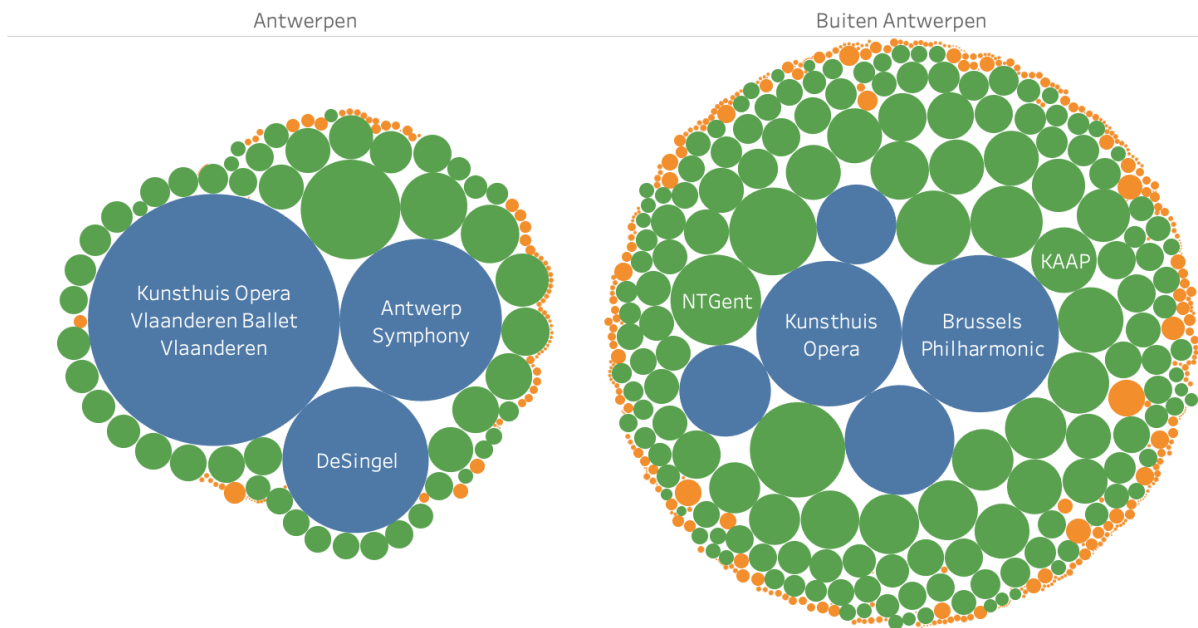
Tabel: Gemiddelde en mediaan (Bron: Departement CJM en Kunstenpunt)

Antwerpen of daarbuit..		Grand Total	Project, werking, instelling		
			Instellingen VG	Projectmat..	Werkingsu..
Antwerpen	Aantal spelers	141	3	92	51
	Mediaan subsidie	18,900	7,620,995	8,000	263,665
	Gem. subsidie	338,345	10,731,082	14,643	393,453
	Totaal subsidiebedrag KD	53,796,922	32,193,245	1,537,560	20,066,117
Buiten Antwerpen	Aantal spelers	519	5	377	158
	Mediaan subsidie	12,600	3,486,714	6,775	219,781
	Gem. subsidie	145,257	4,208,773	16,740	366,653
	Totaal subsidiebedrag KD	86,573,282	21,043,865	7,231,558	58,297,859
Grand Total	Aantal spelers	657	7	468	208
	Mediaan subsidie	13,500	6,162,375	7,000	239,285
	Gem. subsidie	185,921	6,654,639	16,330	373,162
	Totaal subsidiebedrag KD	140,370,204	53,237,110	8,769,118	78,363,976

Vergeleken met de andere zijn Antwerpse actoren relatief groot. Niet alleen zijn niet weinig, maar ook de grootste, Instellingen van de Vlaamse Gemeenschap in Antwerpen gevestigd. Tevens is de gemiddelde werkingssubsidie hoger dan in de rest van Vlaanderen. Bij de projectmatige subsidies ligt het Antwerpse gemiddelde dan weer lager.

Onderstaande grafiek geeft alle 657 actoren weer, die zich binnen en buiten Antwerpen bevinden. De grootte van de cirkels spoort met de omvang van het subsidiebedrag. De kleur markeert het onderscheid tussen Instellingen (blauw), andere werkingsubsidies (groen) en projectmatige subsidies (oranje).

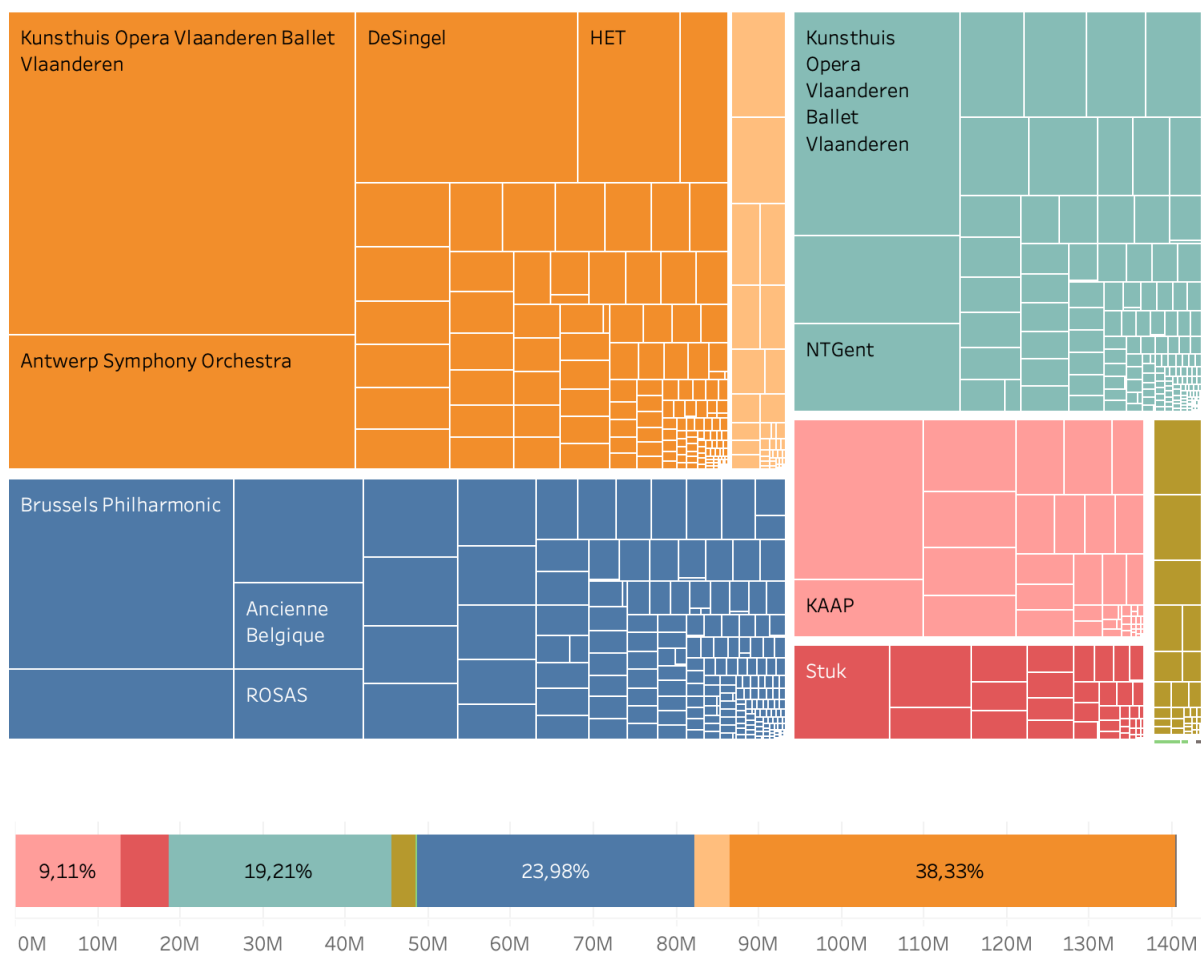

Figuur 1 - overzicht van via het Kunstendecreet gesubsidieerde kunstenaars en organisaties (2017)

3.1.3 Benchmarking provincies

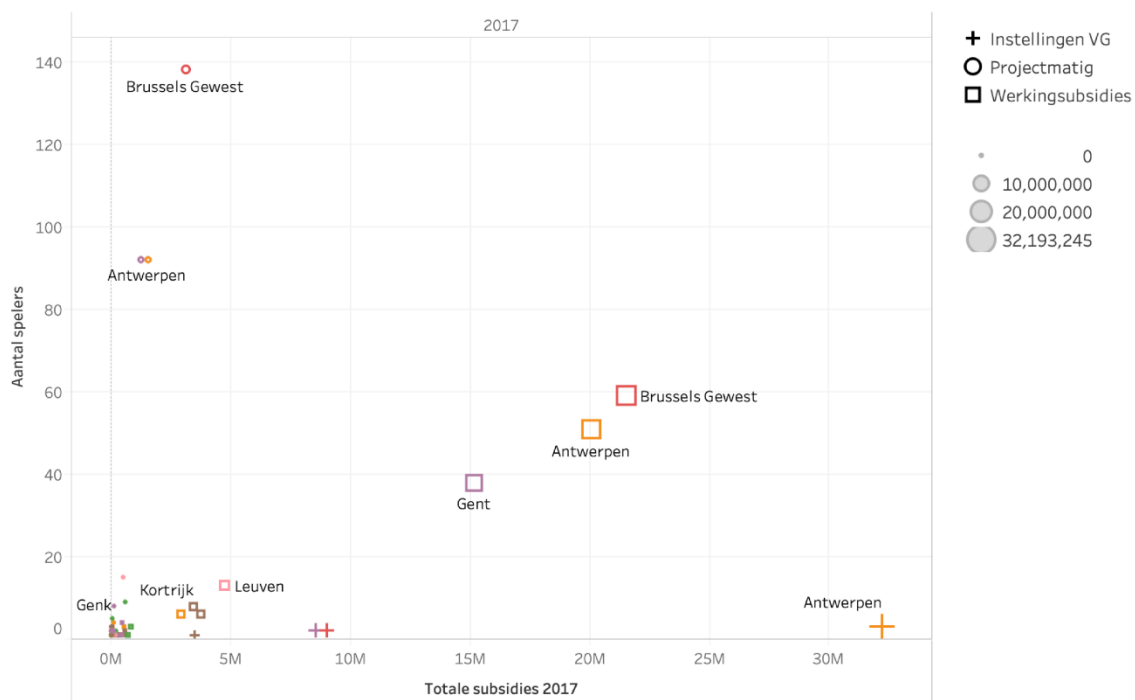
Onderstaande grafiek benchmarkt de provincies, naargelang van de actoren die subsidies kregen via het Kunstendecreet in 2017. Deze treemap geeft aan hoeveel organisaties subsidies ontvingen, en de grootte van hun aandeel. De kleurcode geeft weer in welke provincie ze gevestigd zijn. Voor de provincie Antwerpen splitsen we op: de spelers die binnen de Stad Antwerpen gevestigd zijn, en de anderen. De balk onderaan geeft overzichtelijk de percentages van de verschillende provincies weer.

Figuur 2. Benchmarking provincies (2017)

3.1.4 Vergelijken met Vlaanderen en andere steden

Onderstaande grafiek vergelijkt de Stad Antwerpen met andere steden in Vlaanderen op het vlak van twee indicatoren: het aantal organisaties dat middelen ontving in 2017, en het totale subsidiebedrag. Op de grafiek geeft de X-as de som van de subsidies weer voor elke categorie, de Y-as het aantal organisaties. We vergelijken tevens met Brussel, maar niet per gemeente: daar nemen we de som van de 19 gemeenten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. We maken het onderscheid tussen drie categorieën van actoren: de Instellingen van de Vlaamse Gemeenschap (kruisjes), de andere organisaties die werkingsmiddelen ontvingen (vierkant) en de projectmatig gesubsidieerde kunstenaars en organisaties (cirkels).

Figuur 3 - overzicht van via het Kunstendecreet gesubsidieerde kunstenaars en organisaties (2017)

Naast Antwerpen zijn, niet verbaasd vooral het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (rood) en de stad Gent (paars) voornaamste vestigingsplaatsen van kunstenaars en organisaties. Andere centrumsteden volgen op enige afstand. Vergelijken we Antwerpen met Gent en Brussel, dan verschijnt er wel en ander beeld naargelang van de subsidiesoort.

- ▶ De meeste middelen voor Instellingen gaan zoals gezegd naar Antwerpen. Uiteraard weegt de subsidie van Kunsthuis Vlaanderen door, zelfs na de boven vermelde correctie die we doorvoerden omwille van de tweede vestiging in Gent (75-25).
- ▶ Wat de andere werkmiddelen betreft, bevindt Antwerpen zich achter Brussel en voor Gent, zowel qua aantallen organisaties als wat de som van de subsidies betreft. De gemiddelden zijn vergelijkbaar.
- ▶ Projectmatig zien we in Brussel het grootste aantal kunstenaars en organisaties die subsidies ontvangen. In Antwerpen zijn ongeveer evenveel begunstigden van projectsubsidies als in Gent, maar de totale som van de subsidies ligt in Antwerpen hoger.

3.1.5 Disciplines

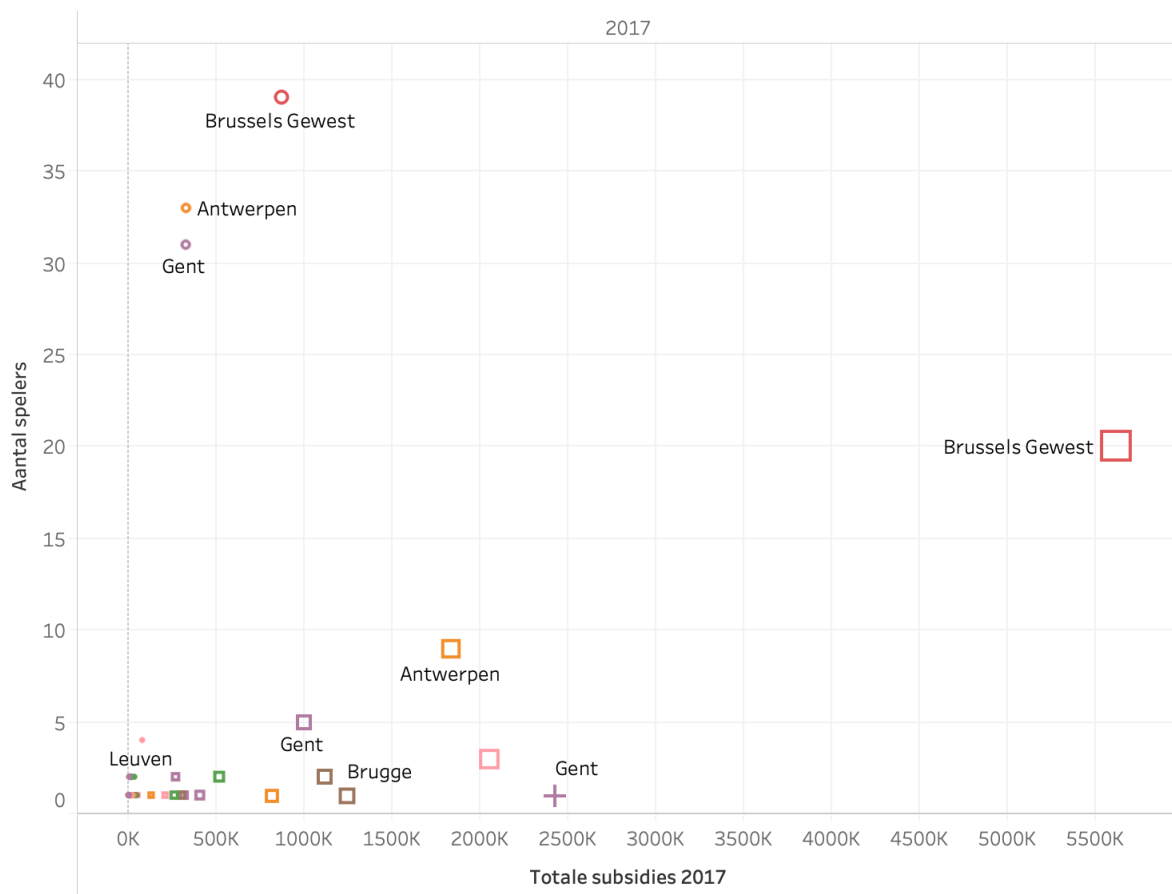
In dit luik differentiëren we naargelang van de verschillende disciplineclusters. Sinds 2016 werkt het Kunstendecreet niet meer met subsidiecategorieën op basis van de artistieke disciplines. In de plaats kwam een flexibel model, op basis van zelfprofilering: kunstenaars en organisaties geven in een subsidieaanvraag aan welke functies ze opnemen binnen welke disciplines. Wat de disciplines betreft is er wel heel veel flexibiliteit. Er zijn vijf grote disciplineclusters, met daarbinnen nog vele mogelijke onderverdelingen en nuances. Hieronder werken we met de vijf disciplineclusters: audiovisuele en beeldende kunst, architectuur en vormgeving, muziek, podiumkunsten en 'transdisciplinaire' kunsten. Voor elk van deze clusters maken we sectorfoto's, waarbij we Antwerpen vergelijken met andere steden.

3.1.5.1 Audiovisuele en beeldende kunst

In de sectorfoto's werken we met een reeks figuren, waarbij we de Stad Antwerpen op dezelfde manier als boven benchmarken met andere steden, met aandacht voor het aantal actoren en het totale subsidiebedrag dat ze ontvangen. Instellingen zijn kruisjes, andere werkingssubsidies zijn vierkant en projectmatige subsidies zijn cirkels.

De grootte van die iconen zijn een weergave van het gemiddelde subsidiebedrag.

Let wel: organisaties en kunstenaars kunnen meerdere disciplines of disciplineclusters 'aanvinken'. Onze sectorfoto's geven alle spelers weer die *minstens*, dus niet exclusief, een bepaalde discipline hebben aangevinkt. Figuur 4 - Sectorfoto 'audiovisuele en beeldende kunst' bevat met andere woorden ook informatie over multidisciplinaire kunstenaars en organisaties.

Figuur 4 - Sectorfoto 'audiovisuele en beeldende kunst'

Voor audiovisuele en beeldende kunst is Brussel duidelijk het centrum, zowel bij de projectmatige als de werkingssubsidies. Op beide vlakken zijn de meeste actoren in het Brussels Gewest gevestigd, en daar wegen de totale subsidiebedragen ook het sterkst door.

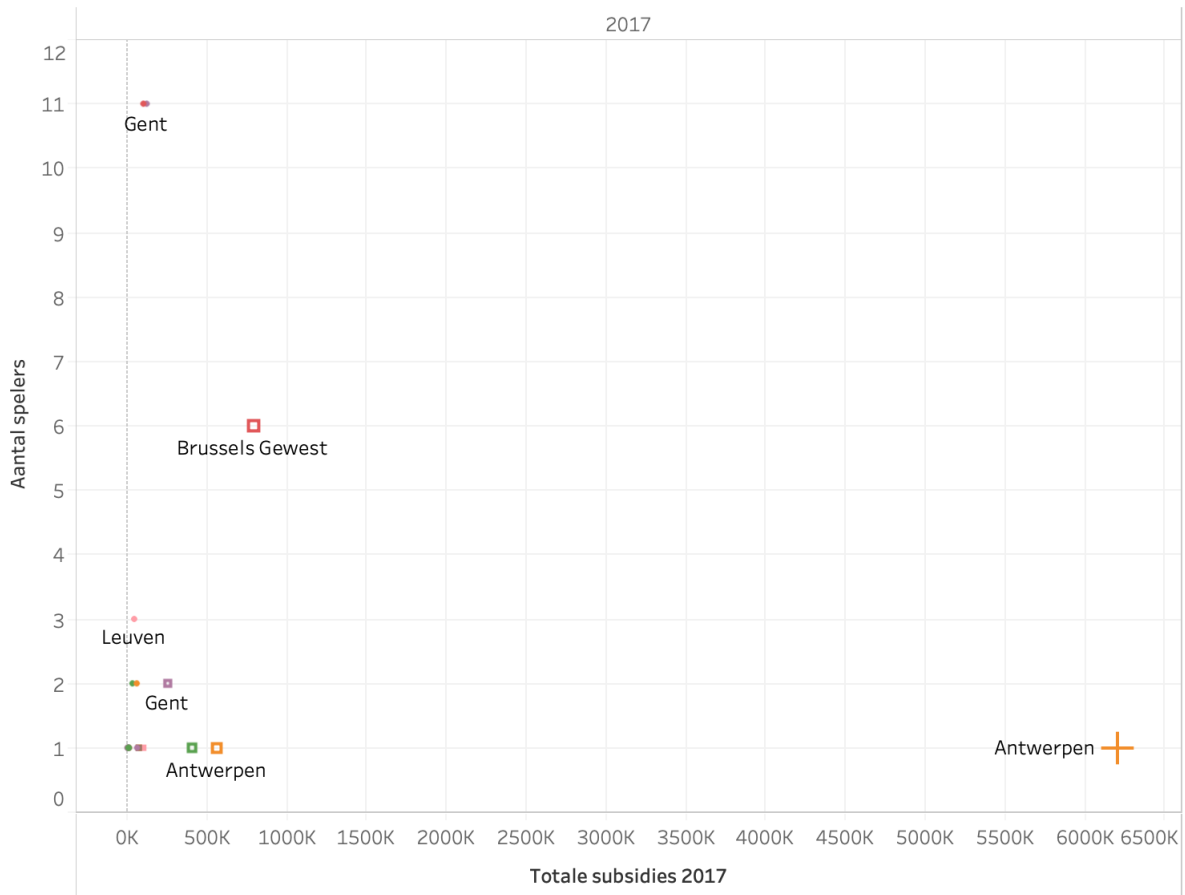
Wat Antwerpen betreft zien we

- ▶ 5 structureel gesubsidieerde spelers (Extra City, LLS387, AIR, Escautville en RASA) zetten exclusief in op audiovisuele of beeldende kunst. Ze coveren samen de vijf functies in het Kunstendecreet.
- ▶ Zomer van Antwerpen, Het Bos, Rekto:Verso en De Veerman zetten ook, maar niet exclusief in op film en beeldende kunst.
- ▶ De 33 organisaties die projectmatig subsidies ontvingen binnen deze categorie, zijn meestal individuele kunstenaars.

De Instellingen van de Vlaamse Gemeenschap in het Kunstendecreet zijn in mindere mate actief op het vlak van de actuele beeldende kunst (enkel Vooruit in Gent).

We merken op dat de bovenstaande figuur enkel subsidies via het Kunstendecreet weergeeft. Weliswaar zijn er kunstmusea gesubsidieerd binnen het Erfgoeddecreet. Dat geldt voor het MUHKA en het KMSKA. Voor de Antwerpse Mapping Kunsten maken we geen analyse van het Erfgoeddecreet.

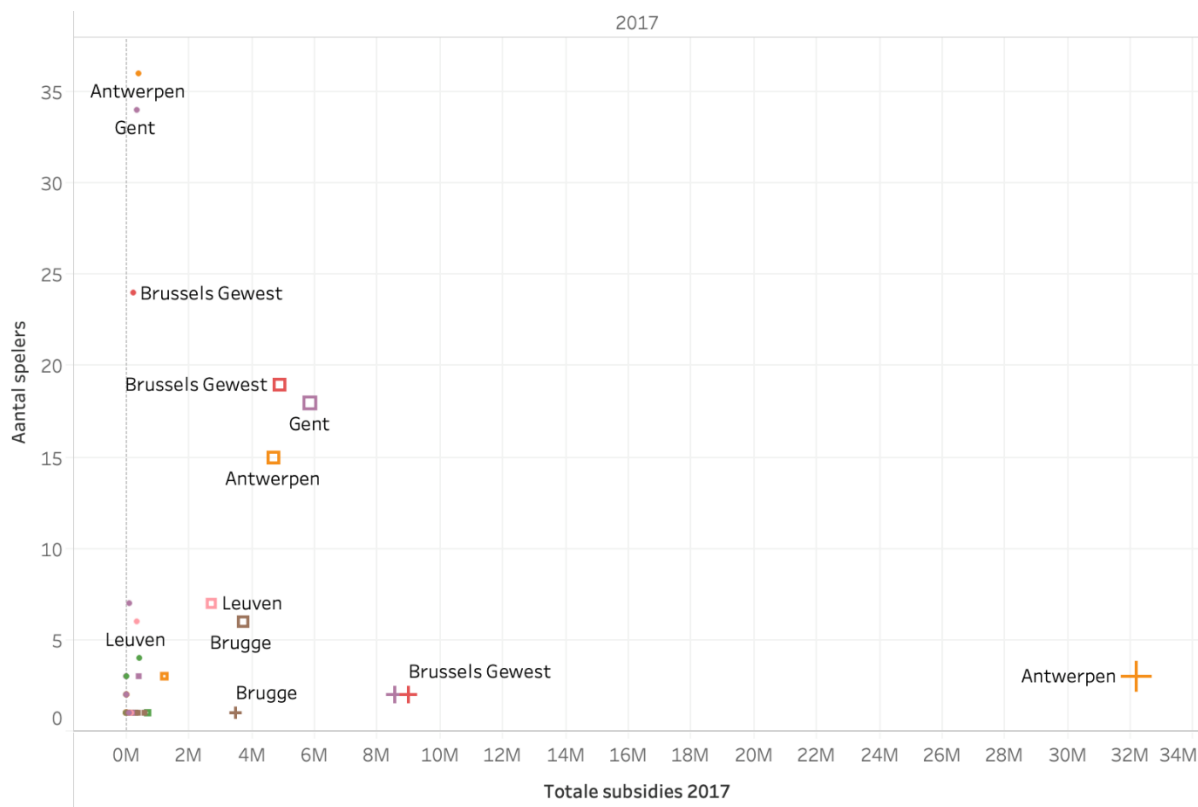
3.1.5.2 Architectuur en vormgeving

Figuur 5 - Sectorfoto 'Architectuur en vormgeving'

De sectorfoto architectuur en vormgeving toont dat er niet zoveel werkingen in Antwerpen actief op dit vlak, maar deSingel en het tevens daar gevestigde VAI (Vlaams Architectuurinstituut) zijn sterke spelers. In 2017 zagen we slechts twee Antwerpse projectsubsidie-aanvragen binnen deze disciplinecluster: één van een beeldend kunstenaar en een ander van een gamecollectief. In Brussel en Gent waren er veel meer projecten en beurzen binnen deze categorie.

3.1.5.3 Muziek

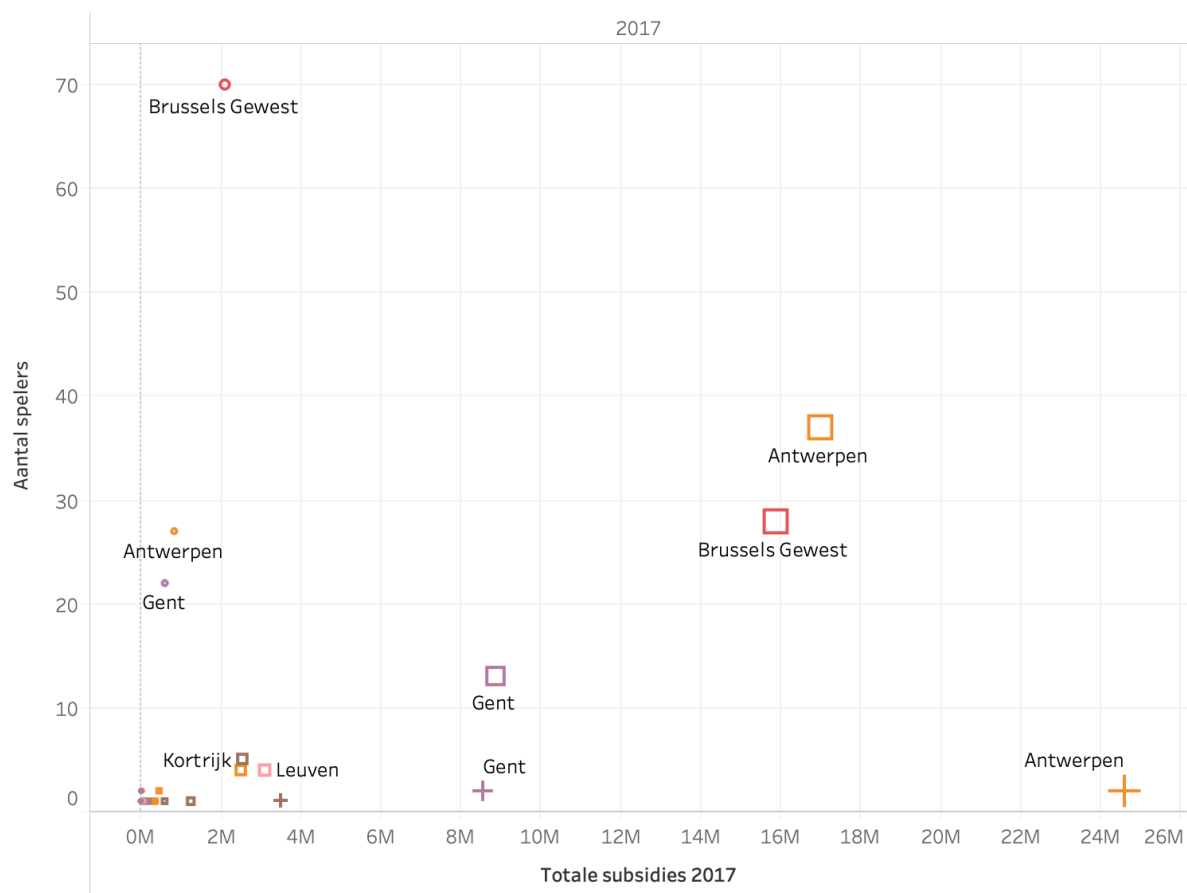
Figuur 6 - Sectorfoto 'Muziek'

Uiteraard verschijnen op de sectorfoto muziek de kunstinstituten van de Vlaamse Gemeenschap prominent in beeld, voor een totaal subsidiebedrag van meer dan 32 miljoen euro. Dat komt doordat de drie in Antwerpen gevestigde kunstinstituten een werking hebben op het vlak van muziek: Kunsthuis via de opera, deSingel als presentatieplatform en Antwerp Symphony Orchestra als producent.

Daarbuiten zijn er 15 organisaties met een meerjarige werking op het vlak van muziek. Zeven daarvan zijn exclusief met muziek bezig, als ensemble (B.O.X., I Solisti del Vento, Graindelavoix), podium (Amuz, Trix, Jazz en Muziek) of managementkantoor (Bestov!). Multidisciplinaire muziekorganisaties zijn opnieuw De Veerman, Zomer van Antwerpen, Rekto:Verso en Het Bos, naast muziektheaterproducenten als Zonzo Compagnie en Transparant.

Antwerpen is tevens koploper wat betreft projectmatige subsidie-aanvragen; daarbij gaat het doorgaans om subsidieaanvragen van in Antwerpen wonende muzikanten en groepen, zowel beurzen, projectsubsidies als tussenkomsten voor internationale presentaties.

3.1.5.4 Podiumkunsten

Figuur 7 - Sectorfoto 'Podiumkunsten'

Niet verwonderlijk verschijnt Antwerpen in beeld als een echte podiumkunstenstad. De Antwerpse actoren binnen dit disciplinecluster worden door de Vlaamse Gemeenschap vooral via werkingsubsidies ondersteund. Enerzijds zijn er de instellingen (deSingel als internationale presentatieplek en Kunsthuis voor de productie en presentatie van zowel opera als ballet). Daarnaast telt Antwerpen niet minder dan 37 organisaties die werkingsmiddelen krijgen op het vlak van de podiumkunsten, voor een totaal budget van bijna 17 miljoen euro. 28 daarvan hebben enkel een werking op het vlak van podiumkunsten: Behoud de Begeerte, Berlin, Cie Marius, DE KOLONIE mt, De Roovers, detheatermaker, Froefroe, grip, Het Theaterfestival, HETPALEIS, Klein Verzet, Kunst-Werk, kunstZ, Laika, Madam Fortuna, Martha!Tentatief, Monty, Skagen, TG Stan, Theater De Spiegel, Theater Zuidpool, De Tijd, Troubleyn, Tuning People, Tutti Fratelli, Eastman en wp Zimmer. Er zijn veel producenten van theater, daarnaast ook enkele werkplaatsen en dansorganisaties. Werkingen die naast podium ook op andere disciplines inzetten, zijn Toneelhuis, Zonzo Compagnie, Villanella, Het Bos, De Veerman, Rekto:Verso en de Zomer van Antwerpen.

Het beeld in Antwerpen verschilt nogal van Brussel, die andere podiumstad-bij-uitstek, waar enerzijds dans meer doorweegt, en anderzijds relatief veel podiumkunstenaars projectmatig worden ondersteund, wat in Antwerpen relatief weinig het geval is (27 dossiers, vergeleken met 70 in Brussel).

3.1.5.5 Transdisciplinair

Dan rest er nog het disciplinecluster 'transdisciplinair'. Het Kunstendecreet biedt aan kunstenaars en organisaties de mogelijkheid om aan te geven dat ze zich inlaten met artistiek werk dat zich niet wil verhouden tot de traditionele artistieke disciplines. Zeer diverse kunstenaars en werkingen hebben daarvoor gekozen. Daardoor is het voor dit

disciplinecluster niet aangewezen te spreken over een 'sectorfoto'; weliswaar geeft de onderstaande figuur een zicht op hoeveel kunstenaars en organisaties uit Antwerpen hun werk *as such* categoriseren.

Figuur 8. Foto van transdisciplinaire actoren

Als Antwerpen prominent op de transdisciplinaire kaart komt, dan is dat goeddeels omdat ook Het Toneelhuis (waar Benjamin Verdonck huiskunstenaar is) zich op deze manier profileerde in zijn subsidie-aanvraag. Andere transdisciplinaire werkingen in Antwerpen zijn 0090, Champ d'Action, De Veerman en Het Bos. Daarvan is 0090 de enige werking die exclusief transdisciplinair profileert, en zich niet binnen de traditionele disciplines profileert.

11 kunstenaars en organisaties kregen projectmatig middelen voor transdisciplinair werk (voor een som van 246.040 euro). Dat zijn evenveel artiesten en organisaties als in Gent, en een stuk minder dan in Brussel. Het is ook in Brussel dat men de meest actieve 'transdisciplinaire' werkingen heeft. In Gent bevindt zich de enige kunstinstelling (Vooruit) die ook transdisciplinaire kunst ondersteunt.

3.1.6 Impact besparingen Kunstendecreet 2020

Bovenstaande data zijn gebaseerd op subsidie-toekenningen via het Kunstendecreet voor het werkingsjaar 2017. Zoals bekend werden er in 2019 sterke besparingen aangekondigd voor het Kunstendecreet. Onderstaande tabel geeft de impact van die bezuinigingen weer, in het bijzonder voor de werkingen gelegen in de Stad Antwerpen. Hierbij worden data vergeleken voor 2019 en 2020, *enkel voor de meerjarige werkingsubsidies* (dus niet projecten, en niet de Instellingen).

Tabel: Besparingen Kunstendecreet 2020 (Bron: Departement CJM)

	Antwerpen	Buiten Antwerpen	Grand Total
Aantal organisaties	50	158	208
Bedrag 2019	22,879,056	69,819,097	92,698,153
Bedrag 2020	21,714,310	66,698,690	88,413,000
Besparing (Inclusief Verrekening Index)	-1,164,746	-3,120,407	-4,285,153
Avg. Bedrag 2019	457,581	441,893	445,664
Avg. Bedrag 2020	434,286	422,144	425,063
Avg. Besparing (Inclusief Verrekening In..	-23,295	-19,749	-20,602
% of Total Bedrag 2019 along Table (Acr..	24,68%	75,32%	100,00%
% of Total Bedrag 2020 along Table (Acr..	24,56%	75,44%	100,00%
% of Total Besparing (Inclusief Verrekeni..	27,18%	72,82%	100,00%

3.2. Subsidies via het Antwerpse Kunstenbeleid

Welke kunstenaars worden door de Stad Antwerpen ondersteund, en op welke manier? In dit luik brengen we de situatie in 2019 en 2020 in kaart op basis van de volgende data:

- ▶ Gegevens over 'nominatieve toelagen': zowel exploitatie (werkingen) als investeringen in infrastructuur (2020)
- ▶ Gegevens over projectmatige subsidies verdeeld via reglementen: impulssubsidies, 'Kunst maakt de Stad' (2019)
- ▶ Ook opgenomen: werkingstoelage voor de Arenbergschouwburg, de grotere cultuurcentra en kunstaankopen (KMSKA,...)
- ▶ Niet in kaart: financieringstromen vanuit andere afdelingen (jeugd, samenleven) waar artistieke spelers mogelijk gebruik van maken.

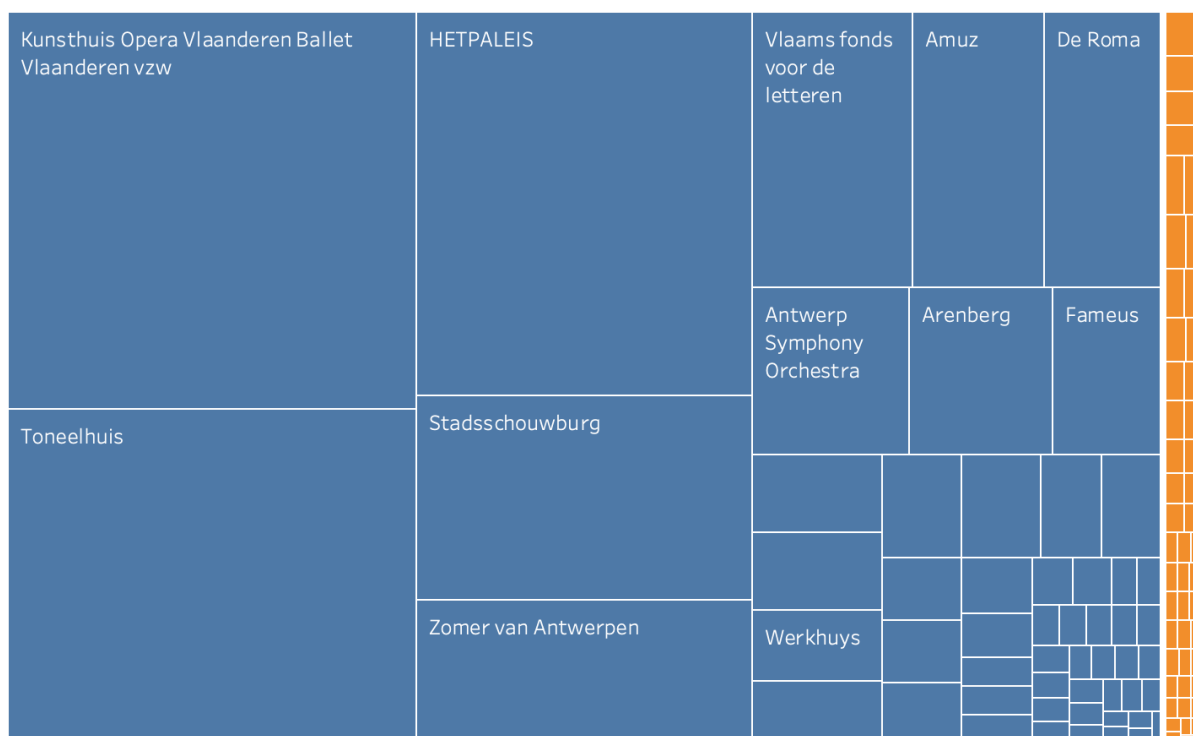
Een eerste tabel geeft het overzicht van dit instrumentarium voor het werkingsjaar 2020.

Tabel: Overzicht subsidies kunsten Stad Antwerpen 2020 (Bron: Stad Antwerpen)

		Bedrag	Gem. bedrag	% van totaal bedrag
Exploitatie	Werkingen	13,042,000	352,486	58,16%
	Reglementen	1,164,425	388,142	5,19%
	Districten	331,200	36,800	1,48%
	Arenberg	604,058	604,058	2,69%
	Total	15,141,683	302,834	67,52%
Investering	Onderhoudstoelage	5,178,737	517,874	23,09%
	Andere investeringen	1,504,000	250,667	6,71%
	Kunstaankopen (niet-stedelijke musea)	600,000	200,000	2,68%
	Total	7,282,737	383,302	32,48%
Grand Total		22,424,420	324,992	100,00%

Vervolgens gaan we kijken welke actoren in Antwerpen via deze instrumenten ondersteund werden. Voor wat de nominatieve subsidies betreft gebruiken we de data voor 2020. Op het moment van het onderzoek waren de begunstigden van de projectmatige subsidies via reglementen nog niet bekend. Om die reden combineren we de nominatieve subsidies (toegekend 'op naam' voor de periode 2020-2025) met de begunstigden van projectmatige subsidies via reglementen voor het jaar 2019.

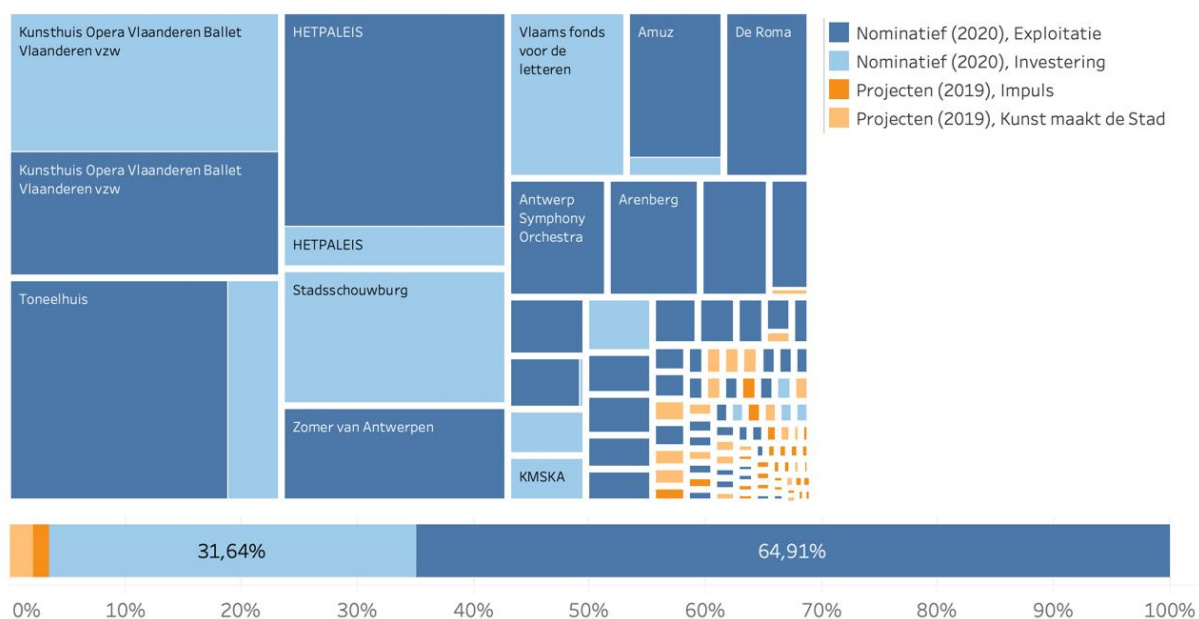

Figuur 9. Foto van door de Stad Antwerpen ondersteunde organisaties (projecten 2019- nominatieve subsidies 2020)

Op de bovenstaande figuur 9 tellen we in totaal 101 verschillende organisaties waarvan er 55 nominatief worden ondersteund voor een meerjarige periode (blauw) en 46 projectmatig (2019, oranje).

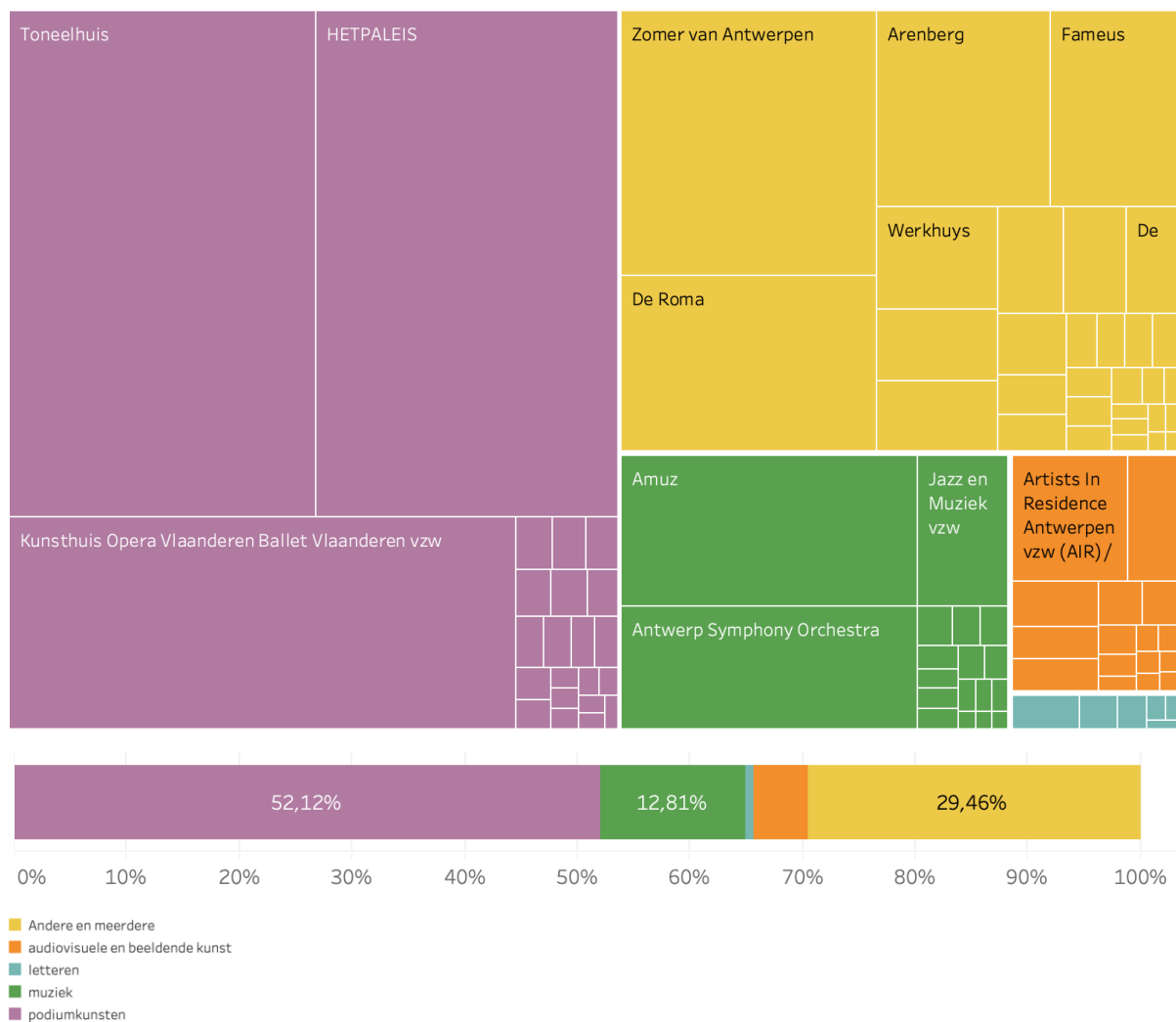
De onderstaande figuur 10 geeft dezelfde informatie, maar maakt voor de subsidies 'op naam' het onderscheid tussen subsidies voor de werking (exploitatie) en voor investeringen (in infrastructuur). Voor de reglementen maken we het onderscheid tussen impulssubsidies en anderzijds ondersteuning in het kader van het reglement 'Kunst maakt de Stad'.

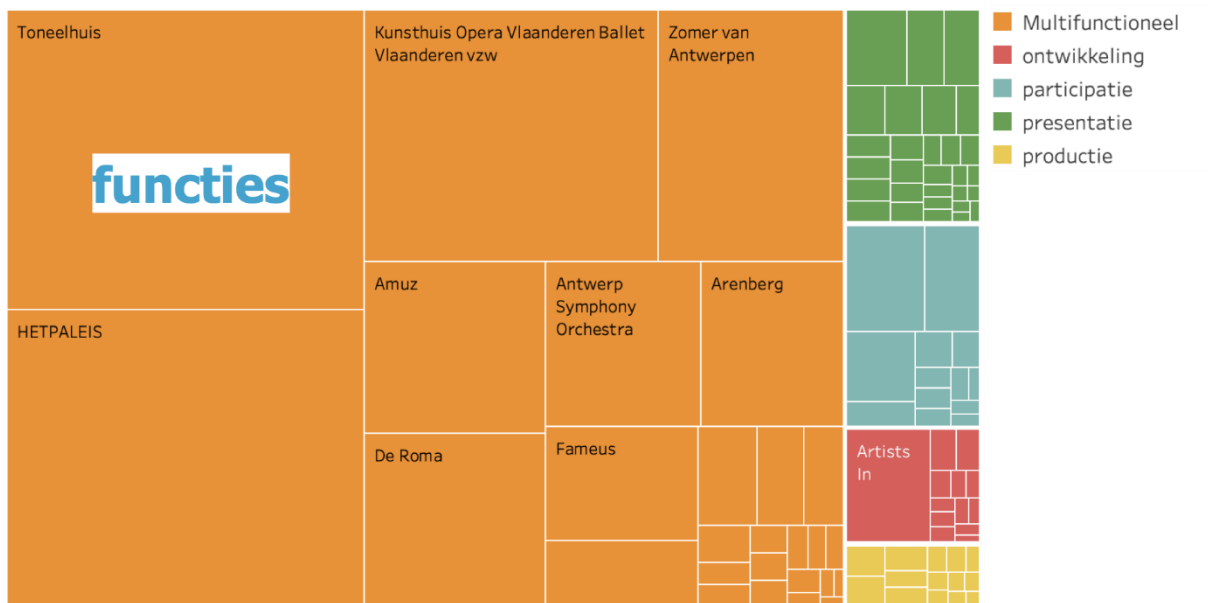
Figuur 10. Foto van door de Stad ondersteunde actoren

Op de onderstaande figuren 11 en 12 zijn de investeringssubsidies niet meegenomen, enkel de middelen voor werkingen en reglementen. We zien op welke disciplines die van toepassing zijn (figuur 11) en welke functies (figuur 12). Enkele takeaways:

- ▶ Het grootste aandeel wat disciplines betreft gaat naar podiumkunsten (meer dan 52%), maar wel naar een beperkt aantal grotere spelers, de stadstheaters en Opera Ballet Vlaanderen.
- ▶ Iets minder dan een derde gaat naar multidisciplinaire werkingen.
- ▶ Wat de functies betreft, gaat het grootste deel van de stedelijke middelen naar organisaties die verschillende functies met elkaar combineren. In de meeste gevallen gaat het hierbij om een combinatie van productie en presentatie.

Figuur 11. Subsidies kunsten stad Antwerpen – breakdown per discipline (zonder investeringssubsidies)

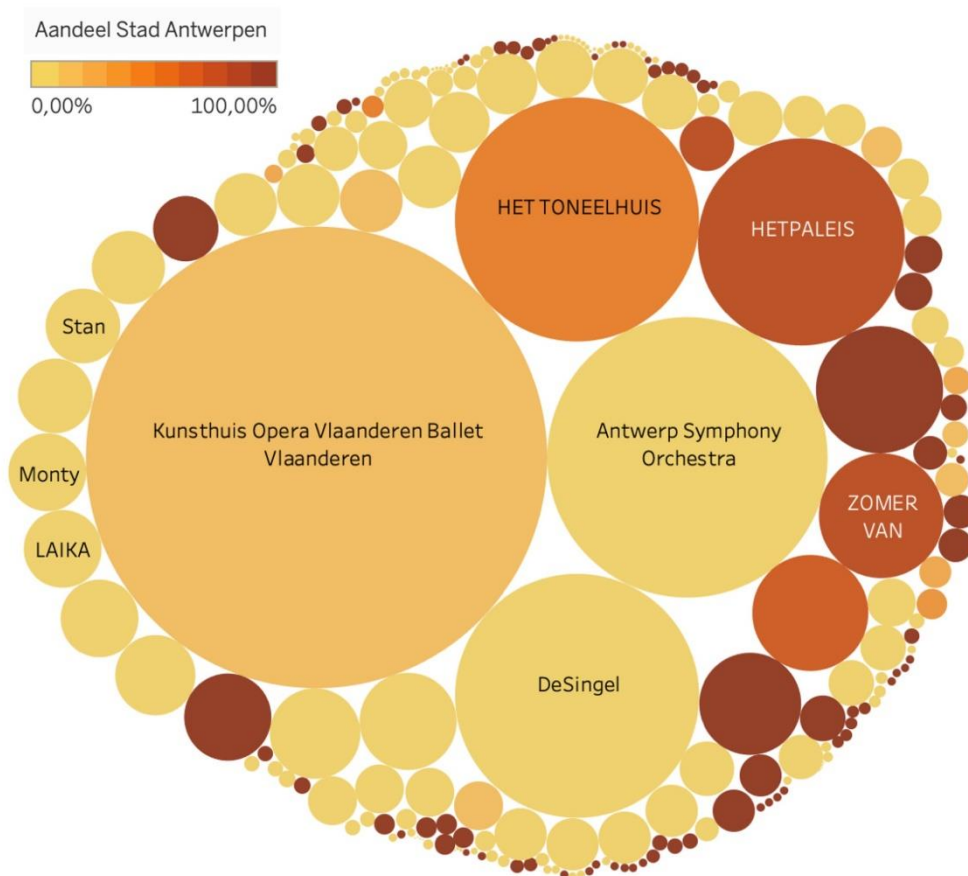

Figuur 12. Subsidies kunsten stad Antwerpen – breakdown per functie (zonder investeringsubsidies)

3.3. Het totale plaatje

In deze mapping brengen we in kaart welke gesubsidieerde actoren actief zijn in het Antwerpse kunstenlandschap. Eerst keken we naar de begunstigden van Vlaamse middelen (cijfers voor 2017), vervolgens naar de actoren die middelen ontvingen via het stedelijke kunstenbeleid. Het volgende beeld combineert beide datasets. Hoewel de combinatie van data over 2017, 2019 en 2020 een artificiële oefening is, geeft de onderstaande grafiek een beeld van de omvang van het gesubsidieerde Antwerpse kunstenlandschap.

Als we bovenstaande oefeningen met elkaar combineren, dan tellen we in totaal 217 spelers (kunstenaars, kunstenorganisaties) die door de Stad Antwerpen en/of Vlaamse Gemeenschap ondersteund worden. De grootte van de bollen is indicatief voor de totale omvang van de subsidies. 114 worden enkel door de Vlaamse Gemeenschap ondersteund; 78 enkel door de Stad Antwerpen. 25 werkingen worden door de Stad en de Vlaamse Gemeenschap ondersteund. De onderstaande grafiek laat zien dat de verhoudingen kunnen verschillen. De kleurcode verschilt naargelang of de organisaties enkel op het Vlaamse niveau worden ondersteund (geel), dan wel enkel op het stedelijke niveau (enkel rood). De verhouding bij Toneelhuis is ongeveer 50/50. HETPALEIS, Zomer van Antwerpen, Amuz en Jazz Middelheim neemt het stedelijk niveau het grootste aandeel in, binnen de subsidie-inkomsten. Uiteraard zijn de Instellingen van de Vlaamse Gemeenschap vooral op het Vlaamse niveau ondersteund.

Figuur 13. Overzicht begunstigten Vlaamse subsidies via Kunstendecreet (2017) en stedelijke subsidies (op naam in 2020, projectmatig via reglementen 2019)

4 / Sterktezwakteanalyse

4.1. Tweestapsbevraging

Om een sterkezwakte-analyse voor de kunsten in Antwerpen te ontwikkelen, organiseerde IDEA Consult tussen november 2020 en januari een sectorbevraging in twee stappen.

- ▶ **Stap 1: Survey**
 - Een online survey werd door de Stad Antwerpen uitgestuurd via een open weblink naar 300 adressen, en stond open tussen 30 november en 15 december 2020. 186 respondenten vulden de vragenlijst in, waarvan 135 volledig.
 - De vragenlijst bevatte a) vragen naar profielkenmerken van de deelnemers; b) een aantal stellingen omtrent de situatie in het Antwerpse kunstenlandschap – en de voornaamste noden en lacunes in de verschillende sectoren en c) stellingen die polsen naar de urgentie van een aantal omgevingsfactoren.
 - De survey stelt in staat om verschillende perspectieven te exploreren. Het uitsplitsen van de antwoorden op basis van profielkenmerken maakt het hieronder mogelijk om soms sterk verschillende perspectieven op sterktes en zwaktes, kansen en bedreigingen te laten zien, zoals die leven in het Antwerpse kunstenlandschap.
- ▶ Op 11 januari 2020 werden de resultaten van de survey doorgesproken met een groep van 53 deelnemers. Het sectormoment werd begeleid door Joris Janssens, Delphine Hesters en Anthony Bouckaert (IDEA Consult).
 - Op dit sectormoment worden de resultaten van de bevraging aangevuld, gevaloriseerd en doorgedacht.
 - Deelnemers kregen een week voor de sessie een briefing toegestuurd met de nodige achtergrondinformatie om zich te kunnen voorbereiden. De voorbereiding bevatte een link naar de online werkomgeving in MIRO waar de deelnemers de centrale vragen van de workshop konden terugvinden, de templates waarin we werkten, naast de resultaten van de survey.
 - In een eerste gespreksronde vonden gesprekken plaats per artistieke deeldiscipline. Die gingen over de voornaamste *sterktes* en *werkpunten* per discipline.
 - In een tweede gespreksronde werd – voorbij het onderscheid tussen de disciplines – doorgedacht omtrent de meest urgente maatschappelijke thema's, die uit de enquête naar voor kwamen, en de mate waarin die het Antwerpse kunstenlandschap kansen bieden of juist voor uitdagingen stellen.

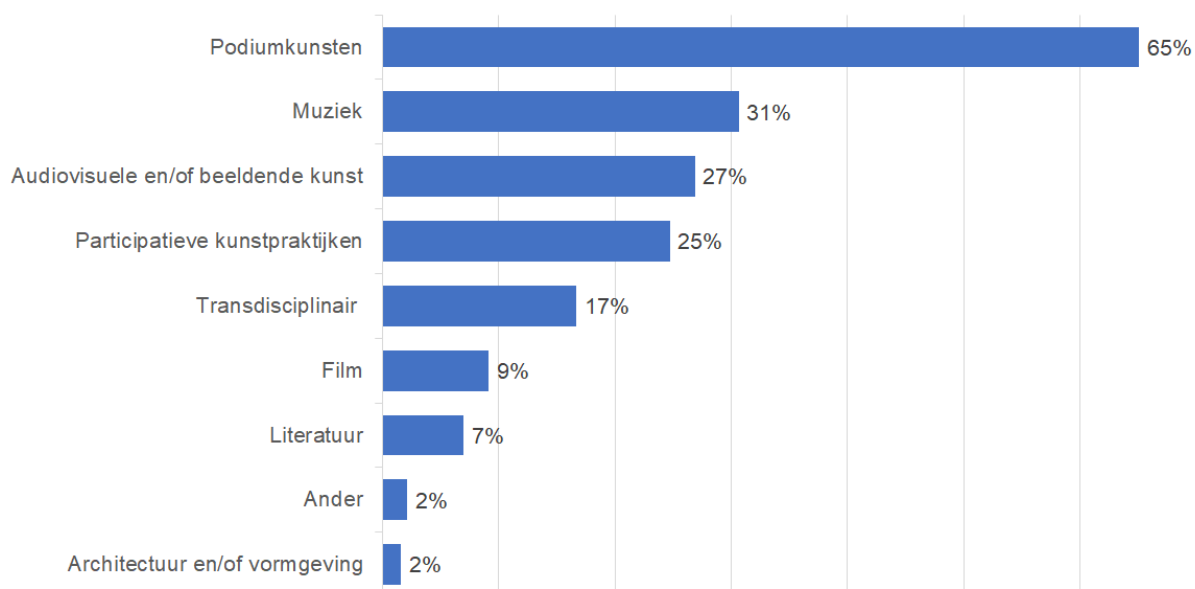

4.2. Profielkenmerken respondententen

Zoals gezegd vulden 186 respondenten de vragenlijst in, waarvan 135 volledig. In totaal namen 53 deelnemers deel aan het sectormoment. We gaan hieronder in op de kenmerken van de respondenten: de verdeling per sector en de manier waarop ze professioneel actief zijn. De volgende figuren geven weer binnen welke disciplines de respondenten actief zijn en op welke manier ze binnen die sectoren actief zijn (onafhankelijk, of in dienstverband bij diverse types van organisaties). We vergelijken dit met het profiel van de deelnemers tijdens het sectormoment. Tijdens de survey polsten we ook hoe de respondenten hun ambities zien (voorlopig) wat de meerjarige ronde van het Kunstendecreet betreft.

4.2.1 Verdeling per sector

We zien op onderstaande figuur dat de meeste respondenten van de survey actief zijn binnen de sector van de podiumkunsten (ongeveer twee op drie), iets minder dan een derde binnen muziek en een kwart binnen beeldende kunst en/of binnen participatieve kunstpraktijken (i.e. sociaal-artistische werking, kunsteducatie,...). Respondenten konden meerdere antwoorden aanvinken. Dat gebeurde vaak: we tellen 336 antwoorden voor 182 respondenten.

Figuur 14. Respondenten survey per discipline (N= 182, meerdere antwoorden mogelijk)

Hieronder gebruiken we deze resultaten om de verschillende perspectieven te laten zien op sterktes, zwaktes en omgevingsfactoren, naargelang van de profielkenmerken van de respondenten. Omwille van de beperkte respons bij de andere disciplines, beperken we ons hierbij tot: podiumkunsten, muziek, audiovisuele en/of beeldende kunst en participatieve kunstpraktijken.

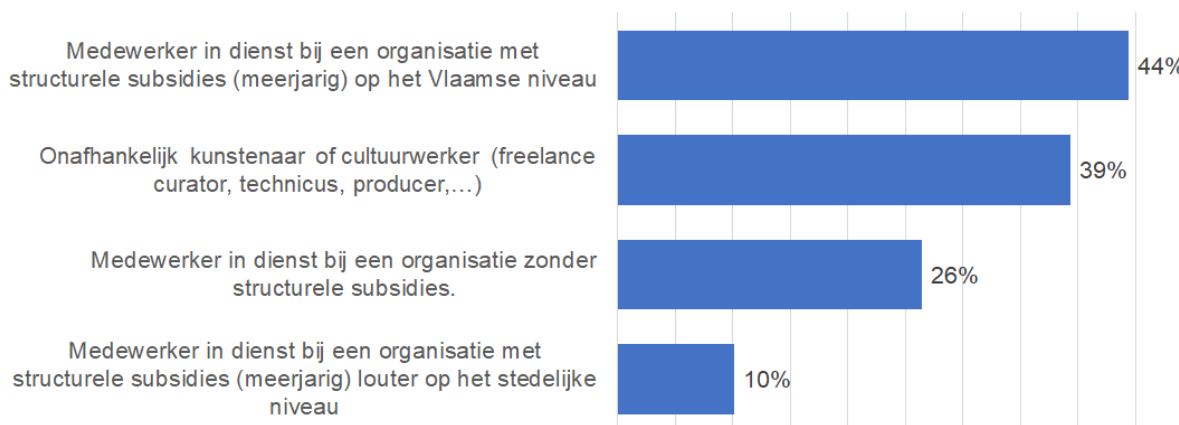
Deze verdeling loopt gelijk met de deelname aan het sectormoment van 11 januari. Ook hier zien we dat de meeste participanten een achtergrond hebben binnen de podiumkunsten.

- ▶ 9 personen namen deel aan de werkgroep over beeldende kunst en film
- ▶ 8 personen namen deel aan de werkgroep voor multidisciplinaire werkingen
- ▶ 10 personen namen deel aan de werkgroep over muziek
- ▶ 13 personen namen deel aan de werkgroep over participatieve kunstpraktijken

- ▶ 23 personen namen deel aan een werkgroep over podiumkunsten.

4.2.2 Professionele status

Naast de disciplines waarin de respondenten actief zijn, polsten we ook naar de professionele status van de respondenten en het type van organisaties waar ze (al dan niet) actief zijn. 44% van de respondenten zijn in dienstverband werkzaam bij een organisatie die op het Vlaamse niveau werkingsubsidies ontvangt. 39% heeft een praktijk als onafhankelijk kunstenaar of cultuurwerker. 26% werkt in dienst bij een organisatie zonder structurele subsidies; een op tien bij een organisatie die enkel op het stedelijke niveau structureel ondersteund is.

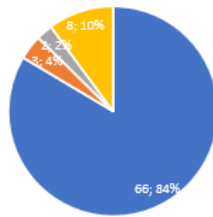
Figuur 15. Respondenten naargelang van professionele status (N = 177, meerdere antwoorden mogelijk)

Ook hier was het mogelijk om meerdere antwoorden aan te vinken. Dat gebeurde in veel mindere mate dan bij de vraag naar de profielkenmerken. Ten dele is er sprake van overlap. Van de respondenten met een onafhankelijke praktijk als kunstenaar of cultuurwerker, bleken er ongeveer een kwart ook in dienst bij een kunstenorganisatie. De verdeling ligt hier anders dan bij de deelname aan het sectormoment, waarbij vooral medewerkers van gesubsidieerde werkingen aanwezig waren (zowel Vlaams als stedelijk). Anders dan de online workshop capteerde de survey wel sterk het perspectief van de individuele kunstenaars en cultuurwerkers. De survey bleek dus een belangrijk instrument om een breder bereik te kunnen realiseren voor de bevraging.

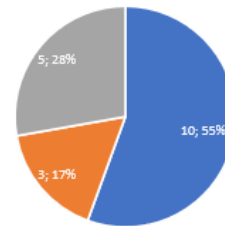
4.2.3 Ambities meerjarige ronde Kunstendecreet

Het volgende beeld laat zien in welke mate de respondenten binnen deze verschillende disciplines al dan niet een meerjarige subsidie binnen het Kunstendecreet ambiëren.

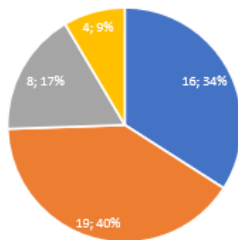
Medewerker in dienst bij een organisatie met structurele subsidies (meerjarig) op het Vlaamse niveau

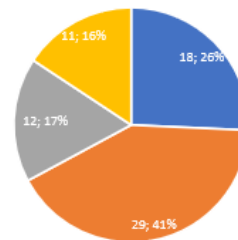
Medewerker in dienst bij een organisatie met structurele subsidies (meerjarig) louter op het stedelijke niveau

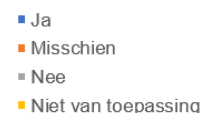
Medewerker in dienst bij een organisatie zonder structurele subsidies

Onafhankelijk kunstenaar of cultuurwerker (freelance curator, technicus, producer...)

Figuur 16. Ambities voor meerjarige ronde Kunstendecreet (2023-2027)

4.3. Sterkte-zwakte-analyse van het Antwerpse kunstenlandschap

4.3.1 De situatie binnen het Antwerpse Kunstenlandschap

Tijdens de survey werd in eerste instantie gepolst naar hoe de respondenten kijken naar de situatie *binnen het Antwerpse kunstenlandschap*, en dit aan de hand van een tiental stellingen:

Bent u het eens – of niet – met de onderstaande stellingen? Het Antwerpse kunstenlandschap...

... is door de **dichtheid van artistieke initiatieven** een rijke voedingsbodem voor kunstenaars.

... heeft een **voldoende divers kunstenaarsaanbod** om een brede laag van de Antwerpse bevolking aan te spreken.

... biedt in voldoende mate een **zichtbaar platform** aan een grote diversiteit aan kunstenaars.

... biedt voldoende ruimte voor de **instroom** van nieuwe organisaties en initiatieven.

... is sterk **ingebied in het stedelijk weefsel** door samenwerking met andere sectoren (onderwijs, welzijn,...).

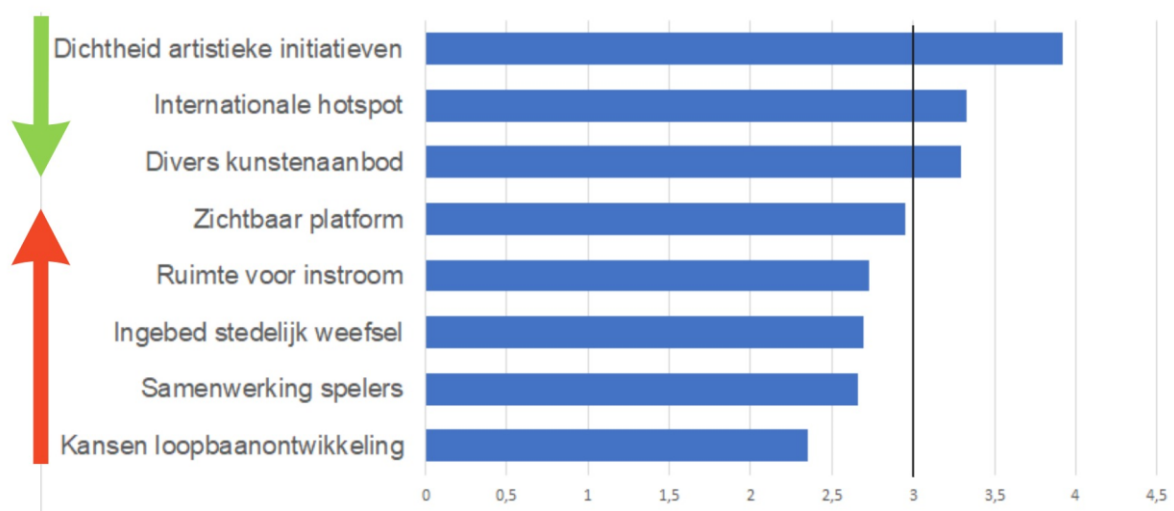
... is een plek waar de verschillende spelers genereus en solidair **samenwerken**, voorbij de verschillen in schaal en subsidiehokjes.

... biedt voldoende kansen voor een duurzame **loopbaanontwikkeling** van artiesten.

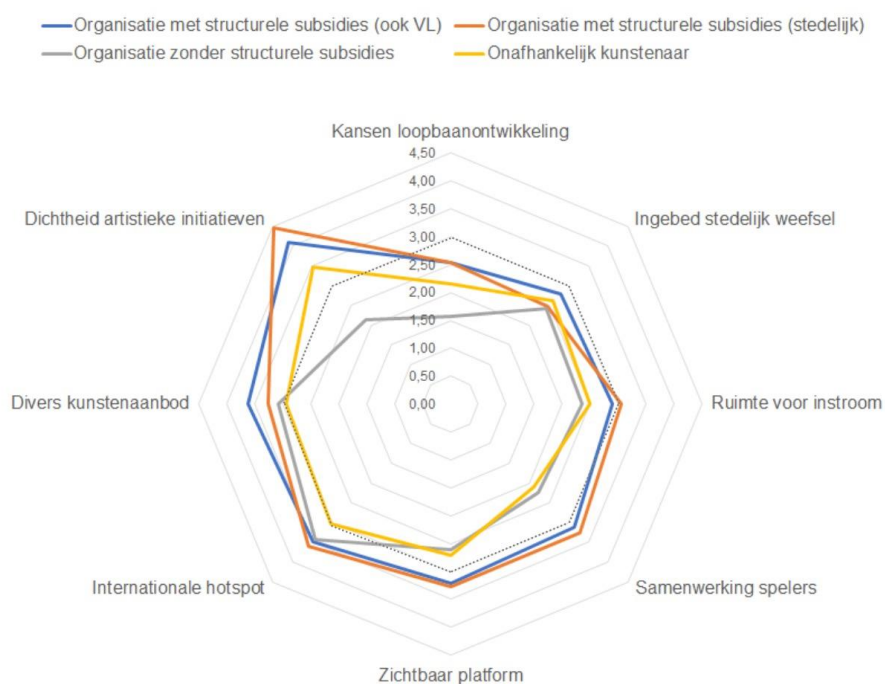
... is een **internationaal toonaangevende hotspot**.

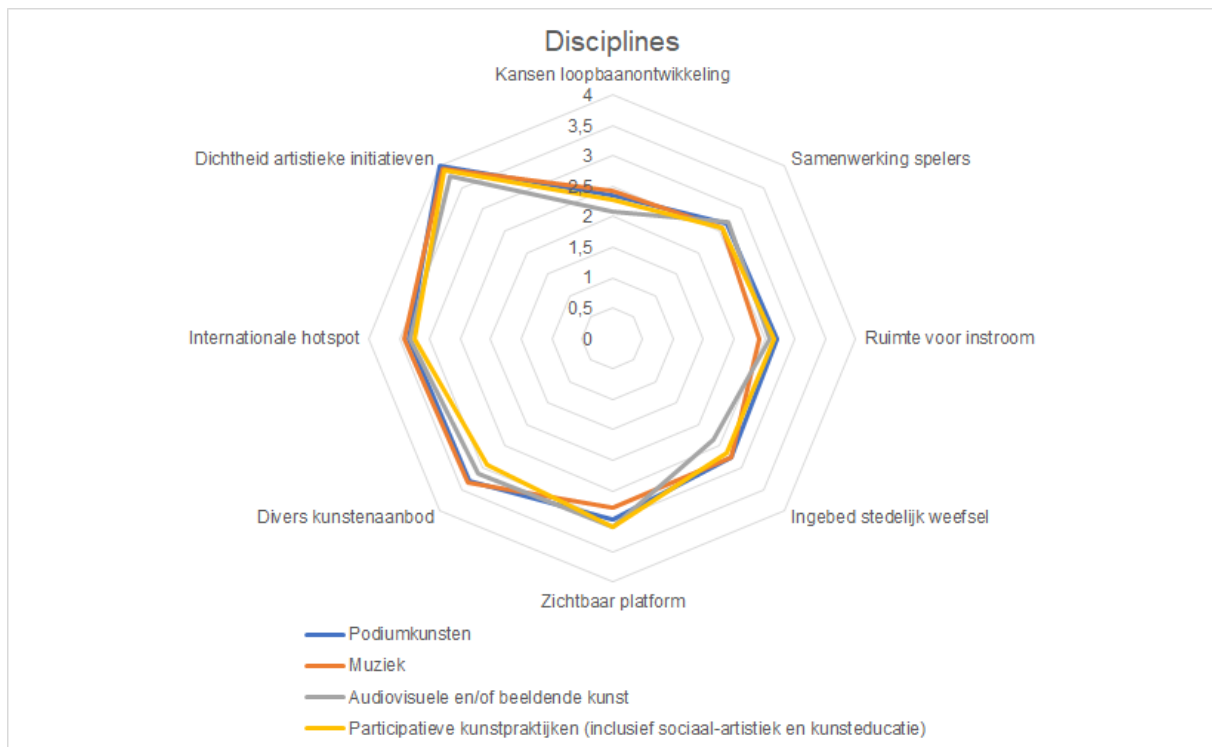
Respondenten scoorden elk van deze stellingen op een schaal van 1 (helemaal oneens) tot 5 (helemaal eens). De onderstaande figuren geven achtereenvolgens de gemiddelde waarden weer, eerst voor het geheel, en vervolgens opgebroken volgens professionele status en artistieke disciplines.

Figuur 17. Bent u het eens met de stelling, op een schaal van 1 tot 5 (gemiddelde, N=142)?

Figuur 18. Bent u het eens met de stelling, op een schaal van 1 tot 5 (gemiddelde, N=142) – onderverdeling naargelang van professionele status?

Figuur 19. Bent u het eens met de stelling, op een schaal van 1 tot 5 (gemiddelde, N=142) – onderverdeling volgens artistieke discipline?

Uit de survey komen als belangrijkste sterktes of troeven van het Antwerpse kunstenlandschap de volgende troeven naar voor:

- ▶ de dichtheid van artistieke initiatieven,
- ▶ de positie van de Stad Antwerpen als een artistieke hotspot;
- ▶ de diversiteit van het aanbod vanuit het perspectief van het publiek.

De voornaamste zwaktes of werkpunten zijn:

- ▶ inbedding in stedelijk weefsel,
- ▶ samenwerking binnen kunstenlandschap,
- ▶ loopbaanontwikkeling,
- ▶ ruimte voor instroom.

Breken we de resultaten van de survey op naargelang van het perspectief van de verschillende disciplines en de professionele status van de respondenten dan maken we de volgende observaties

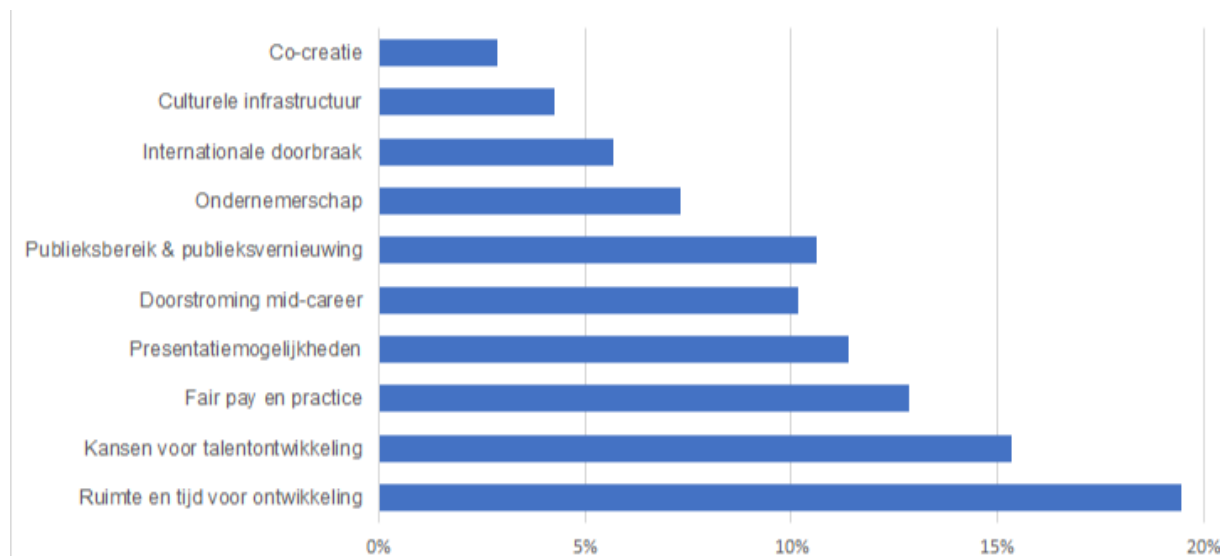
- ▶ Ook al zijn er opmerkelijke verschillen tussen de disciplines, wat betreft de situatie binnen het gesubsidieerde kunstenlandschap, is de inschatting van sterktes en zwaktes relatief gelijklopend.
- ▶ Voornaamste verschil in perspectief is gerelateerd aan de professionele positie van de respondenten. We zien algemeen een positievere evaluatie door erkende/gesubsidieerde spelers. Die verschillende inschatting zit vooral op de inschatting van de dichtheid aan artistieke initiatieven als een sterkte en de samenwerking tussen de verschillende spelers binnen het Antwerpse kunstenlandschap. Mogelijk speelt het feit dat vooral de gesubsidieerde actoren zich verenigen in AKO hier een rol?

4.3.2 Werkpunten binnen de verschillende artistieke ecosystemen

Een volgende vraag in de survey betrof de voornaamste lacunes die men ziet binnen het artistieke ecosysteem waarbinnen men actief was. Dit waren de mogelijkheden die via de survey werden aangereikt:

- ▶ Ruimte en tijd voor ontwikkeling (ateliersruimte, repetitiemogelijkheden, trajectbegeleiding, zakelijke ondersteuning...)
- ▶ Fair pay en fair practice
- ▶ Kansen voor de talentontwikkeling van kunstenaars met diverse achtergronden
- ▶ Doorstroming van mid-career kunstenaars
- ▶ Presentatiemogelijkheden in de eigen stad voor lokale artiesten
- ▶ De mogelijkheid om internationaal aanbod te presenteren
- ▶ Publieksbereik en publieksvernieuwing
- ▶ Ondernemerschap en kennis op vlak van aanvullende financiering
- ▶ De toestand van de culturele infrastructuur
- ▶ Ruimte voor co-creatie met niet-professionals
- ▶ Kansen op een internationale doorbraak

We geven opnieuw eerst de resultaten weer voor alle respondenten – vervolgens splitsen we op naar de verschillende artistieke disciplines en professionele posities in het kunstenlandschap.

Figuur 20. In welke mate ziet u de volgende elementen als een voornaam werkpunt binnen het ecosysteem waarbinnen u actief bent? (N = 139)

Algemeen hebben de drie voornaamste werkpunten te maken met ontwikkelingskansen voor kunstenaars en kunstorganisaties. 'Ruimte en tijd voor ontwikkeling' is algemeen het antwoord dat het zwaarst doorweegt, niet alleen voor het geheel van de respondenten, maar ook binnen alle disciplines afzonderlijk én voor de verschillende professionele posities. De optie 'kansen voor talentontwikkeling' werd in de vraagstelling gekoppeld aan diversiteit. In iets mindere mate worden presentatiemogelijkheden en publieksvernieuwing/-bereik als prioriteiten naar voor geschoven.

Disciplinespecifiek zien we de volgende accenten: de prioriteiten bij podiumkunsten zijn eveneens die ontwikkelingsgerichte aandachtspunten, binnen muziek wordt inzetten op ondernemerschap in iets sterkere mate

als een nood naar voorgeschoven, en bij beeldende kunsten komt de nood om in te zetten op publieksbereik en publieksvernieuwing in sterkere mate als een aandachtspunt naar voor. Fair pay en fair practice worden algemeen als een belangrijk werkpunt gezien, in het bijzonder door individuele kunstenaars en cultuurwerkers en door medewerkers van organisaties zonder structurele subsidies.

	Podiumkunsten	Muziek	Audiovisuele en/of beeldende kunst	Participatieve kunstpraktijken
Ruimte en tijd voor ontwikkeling	19%	25%	23%	25%
Kansen voor talentontwikkeling	15%	11%	17%	19%
Fair pay en practice	13%	12%	12%	16%
Presentatiemogelijkheden	11%	12%	8%	8%
Publieksbereik & publieksvernieuwing	10%	6%	15%	5%
Doorstroming mid-career	11%	9%	6%	9%
Ondernemerschap	7%	11%	6%	5%
Culturele infrastructuur	6%	6%	6%	3%
Internationale doorbraak	4%	6%	3%	3%
Co-creatie	3%	2%	3%	6%

Figuur 21. In welke mate ziet u de volgende elementen als een voornaam werkpunt binnen het ecosysteem waarbinnen u actief bent? (N = 139, onderverdeling volgens professionele status)

	Organisatie met structurele subsidies (VL)	Organisatie met structurele subsidies (ST)	Onafhankelijk kunstenaar en kunstwerker	Organisatie zonder structurele subsidies
Ruimte en tijd voor ontwikkeling	19%	29%	21%	27%
Kansen voor talentontwikkeling	20%	30%	11%	9%
Publieksbereik & publieksvernieuwing	16%	6%	6%	9%
Presentatiemogelijkheid en	12%	15%	7%	12%
Fair pay en practice	10%	4%	19%	17%
Doorstroming mid-career	10%	6%	15%	11%

Figuur 22. In welke mate ziet u de volgende elementen als een voornaam werkpunt binnen het ecosysteem waarbinnen u actief bent? (N = 139, onderverdeling volgens professionele status)

De kenmerken van het Antwerpse kunstenlandschap en de werkpunten binnen de verschillende ecosystemen werden tijdens het online sectormoment van 11 januari 2021 doorgesproken binnen 7 sectorale werkgroepen. We bundelen eerst de voornaamste takeaways uit de discussiegroepen met betrekking tot sterktes.

Dichtheid van artistieke initiatieven. De artistieke kwaliteit, diversiteit en recalcitrante attitude van de Antwerpse scene wordt in de verschillende disciplines en in de breedte als een troef gezien. In het bijzonder wordt ook de diversiteit aan participatieve kunstpraktijken aangestipt. Tegelijk geven verschillende werkgroepen aan dat er desondanks lacunes zijn in de ecosystemen: bijvoorbeeld is dit zeer sterk in theater, maar in mindere mate in dans, audiovisuele kunsten en in het bijzonder film, waar de humuslaag ontbreekt en presentatieplekken doorgaans een commerciële logica hanteren. Voor de 'humus' – en de aantrekkingskracht van de stad voor jongere kunstenaars, zijn ook de opleidingen cruciaal. Dat er geen opleidingen zijn voor audiovisuele kunsten en film, zorgt ervoor de instroom hier beperkt is. Men geeft aan dat Antwerpen sterk staat op het vlak van 'traditionele' disciplines en participatieve praktijken, maar in mindere mate op het vlak van inter- en transdisciplinaire werkingen, of digitale initiatieven.

Een breed aanbod met voor elk wat wils. De constatering is dat er binnen de kunsten inderdaad een breed palet is voor alle doelgroepen, maar er liggen nog mogelijkheden om die diversiteit meer zichtbaar te maken en te vertalen naar het publiek. De communicatie van dit diverse aanbod naar een brede doelgroep kan beter.

Internationale hotspot. De positie van Antwerpen als internationale hotspot wordt binnen de podiumkunsten vooral en in sterke mate gekoppeld aan export van podiumgezelschappen en ook aan de positie van deSingel als een internationaal platform. Binnen film en beeldende kunst wordt presentatie van internationaal werk in eigen stad echter als een lacune gezien, in het bijzonder het ontbreken van spraakmakende presentatieplekken of festivals van internationale allure. Is er bijvoorbeeld nood aan biënnale voor beeldende kunst of film? Of net aan

internationale presentatieinitiatieven met een meer continue werking? De vraag wordt gesteld waar de verantwoordelijkheid ligt van kunstenaars dan wel van instellingen, als we meer willen inzetten op het internationale. De vraag wordt ook gesteld of internationaal werken ook niet betekent dat men meer oog moet hebben voor de mondiale stedelijkheid binnen eigen stad, buurt of wijk. Er liggen kansen om inclusief te werken in eigen stad, als een alternatieve en meer sociaal en ecologisch duurzame vorm van internationale uitwisseling.

We bundelen vervolgens de voornaamste takeaways uit de discussiegroepen met betrekking tot zwaktes of werkpunten.

Ruimte en tijd voor ontwikkeling. Precies omwille van de sterke focus op creatie, productie en internationale spreiding lijkt het alsof er minder ruimte is voor *ontwikkelingsgerichte initiatieven*, zoals atelierruimtes en managementbureaus. Vandaag zijn er een aantal managementbureaus die kunstenaars helpen bij loopbaanontwikkeling – maar de vraag is op dit punt zeker groter dan het aanbod, en de anticipatie is dat een aantal van de bestaande bureaus zich in de toekomst geen heroriënteren. Er zullen dus minder bureaus zijn voor podiumkunstenaars om mee in gesprek te gaan.

Infrastructuur (atelier- en repetitieruimtes, residentiewerkingen) worden als aandachtspunt aangestipt. Het gaat daarbij niet alleen om een gebrek aan ruimtes en een gebrek aan initiatieven, maar vooral ook een gebrek aan actueel overzicht van de mogelijkheden die ervoor zorgt dat beginnende of pas toegekomen artiesten de weg niet vinden.

Investerings in *inclusief werken en diversiteit* zijn een aandachtspunt. Er is te weinig tijd om de netwerken te ontwikkelen, initiatieven en diversiteit in de stad op te zoeken – kortom, om uit de comfortzone van de eigen, beperkte bubbel te geraken.

Loopbaanontwikkeling. Een eerste issue is instroom. Dit is reeds langer een werkpunt, in het bijzonder binnen de podiumkunsten. Naast instroom wordt in het bijzonder ook de mogelijkheden voor mid career artiesten en diversiteit als aandachtspunten genoemd. Men geeft aan dat de trechter breder moet en er is ook nood aan meer afstemming tussen de verschillende organisaties binnen de (podium)kunsten, die soms een erg competitieve attitude hebben.

Meer duurzame samenwerkingen. We krijgen tijdens het sectormoment vanuit de diverse werkgroepen een pleidooi mee voor meer duurzame samenwerking op verschillende niveaus.

- ▶ Om te beginnen binnen de sector. De veelheid aan initiatieven zorgt ook voor competitiviteit en exclusiviteitsrelaties en heeft soms een negatieve impact op duurzame samenwerkingsverbanden. De samenwerking tussen 'groot' en 'klein' is een aandachtspunt. In verschillende werkgroepen wordt in het bijzonder gepleit voor initiatieven die inzetten op samenwerking omtrent de loopbaanontwikkeling van kunstenaars.
- ▶ Samenwerking kunstenorganisaties en stedelijke actoren. Er zijn te weinig duurzame connecties tussen het kunstenlandschap en de schouwburgen en cultuurcentra (behalve CCBE). Er is nood aan een transparant en ondersteunend beleid vanuit de stad, om zo lokaal werk ook meer zichtbaarheid te geven. Zo kunnen de stedelijke podia verbreden, niet enkel inzetten op stedelijke initiatieven maar ook bottom-up op wat leeft in de sector. Structurele samenwerking tussen kunstenorganisaties en stedelijke partners kunnen helpen om a) in te spelen op noden voor ruimte en loopbaanontwikkeling, maar ook om meer duurzame relaties te smeden met een divers publiek en kansengroepen (waar sociaal-artistieke projecten interessante impulsen kunnen geven, maar ook tijdelijk zijn).
- ▶ Ook de bredere stedelijke inbedding – samenwerking met actoren buiten kunst en cultuur – kan sterker. Hiertoe worden verschillende pistes op tafel gelegd, zoals het versterken van de connecties met het deeltijds kunstenonderwijs, alsook de nood aan grootschalige artistieke stadsinitiatieven. De toenemende diversiteit in de samenleving onderstreept de urgentie om meer samen te werken met actoren buiten de kunsten, bijvoorbeeld binnen welzijn, onderwijs en toerisme.
- ▶ Nood aan regie. Het is niet duidelijk wie de voortrekkersrol moet spelen om samenwerking en uitwisseling te stimuleren op deze niveaus. De vraag wordt gesteld hoe de rol van AKO kan evolueren, waarbij in positieve zin naar het kunstenoverleg in Gent en Brussel wordt verwezen. Wat de connectie met creatieve industrie betreft kan Antwerp Powered by Creatives mogelijk een platform bieden.

Geen spiegel van de grootstedelijke context. Meermaals komt in werkgroepen aan bod dat er wel een divers artistiek aanbod is, maar dat het noodzakelijk is om die diversiteit meer te vertalen naar het publiek. In dit kader wordt gepleit voor impulsen op het vlak van cultuurcommunicatie. Anderzijds leeft de vraag of het bestaande artistieke aanbod wel 'divers' genoeg is om een spiegel te zijn van de grootstedelijke context in Antwerpen. Dit gaat verder dan cultuurcommunicatie: vele respondenten zeggen dat er ook nog stappen te zetten zijn op het vlak van inclusief werken en de instroom en loopbaanontwikkeling van een diverse groep kunstenaars en programmering. Tussen visie en praktijk is er een kloof. Algemeen werken de meeste organisaties sterk vanuit het eigen aanbod (op 'Westerse' referentiekaders geaxeerd) is er weinig oog voor wat leeft en welke dynamieken er zijn in straat, buurt en wijk. De participatieve kunstwerkingen stippen aan dat zij op dit vlak een bijzondere expertise en ook netwerken beschikken, die ze graag ter beschikking stellen van andere spelers binnen het artistieke ecosysteem. Algemeen wordt gezegd dat de interne concurrentie niet helpt om hier stappen te zetten.

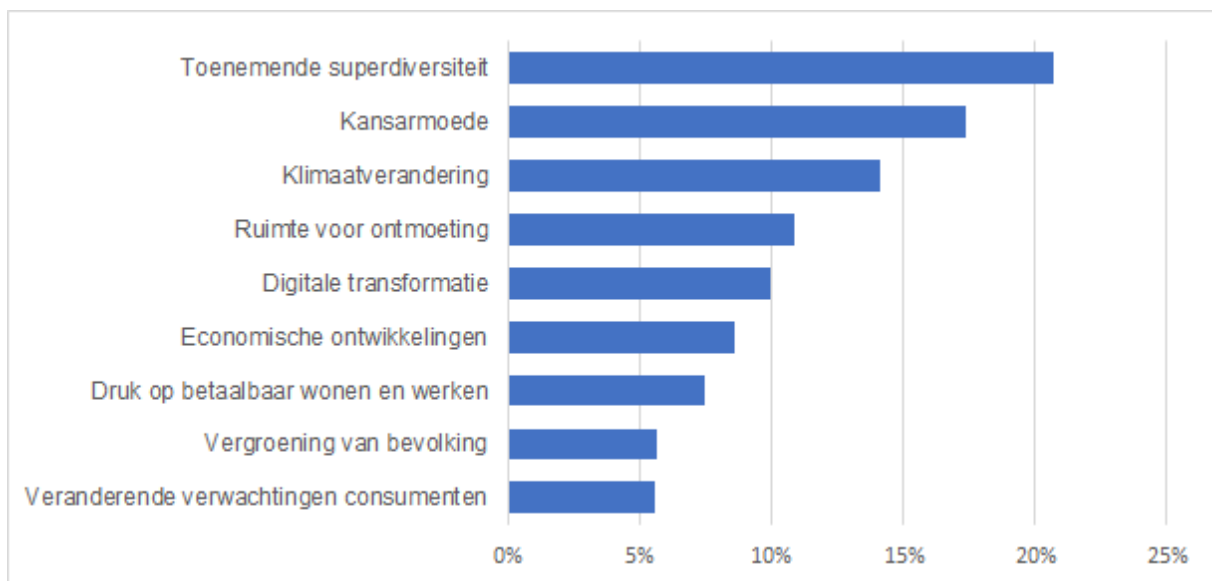
4.3.3 De meest urgente omgevingsfactoren

Tijdens de survey werd gepolst naar de meest urgente omgevingsfactoren. Welke drie maatschappelijke trends zijn voor het Antwerpse kunstenlandschap het meest urgent (in positieve of negatieve zin)? De volgende opties werden voorgelegd.

- ▶ De toenemende kansarmoede (34,1 % van de inwoners in Antwerpen heeft een verhoogde tegemoetkoming via het ziekenfonds).
- ▶ De sterke vergroening van de bevolking, waarvan bijna een kwart jonger is dan 20.
- ▶ De toenemende superdiversiteit van de bevolking, waarvan de meeste inwoners een migratie-achtergrond hebben.
- ▶ De digitale transformatie van de samenleving (en de mogelijkheden en uitdagingen die dit biedt voor de kunsten).
- ▶ De economische ontwikkelingen (een recessie of mogelijk herstel post-corona).
- ▶ Veranderende verwachtingen van consumenten (op het vlak van beleving, comfort, communicatie) binnen een toenemend vrijetijdsaanbod.
- ▶ De toenemende druk op betaalbaar wonen en werken in de stad.
- ▶ De toenemende nood bij stadsbewoners aan ruimte voor ontmoeting en persoonlijke ontplooiing.
- ▶ Klimaatverandering en toenemende aandacht voor ecologische duurzaamheid.

Respondenten aan de survey werden gevraagd om hierbinnen (een maximum van drie) prioriteiten aan te brengen. Welke zijn volgens het Antwerpse kunstenlandschap de meest urgente omgevingsfactoren voor de kunsten, in positieve dan wel negatieve zin? In de volgende drie figuren geven we eerst het resultaat voor het geheel van de respondenten – en vervolgens opnieuw de breakdown voor de verschillende artistieke disciplines en het perspectief naargelang van de professionele status van de respondenten.

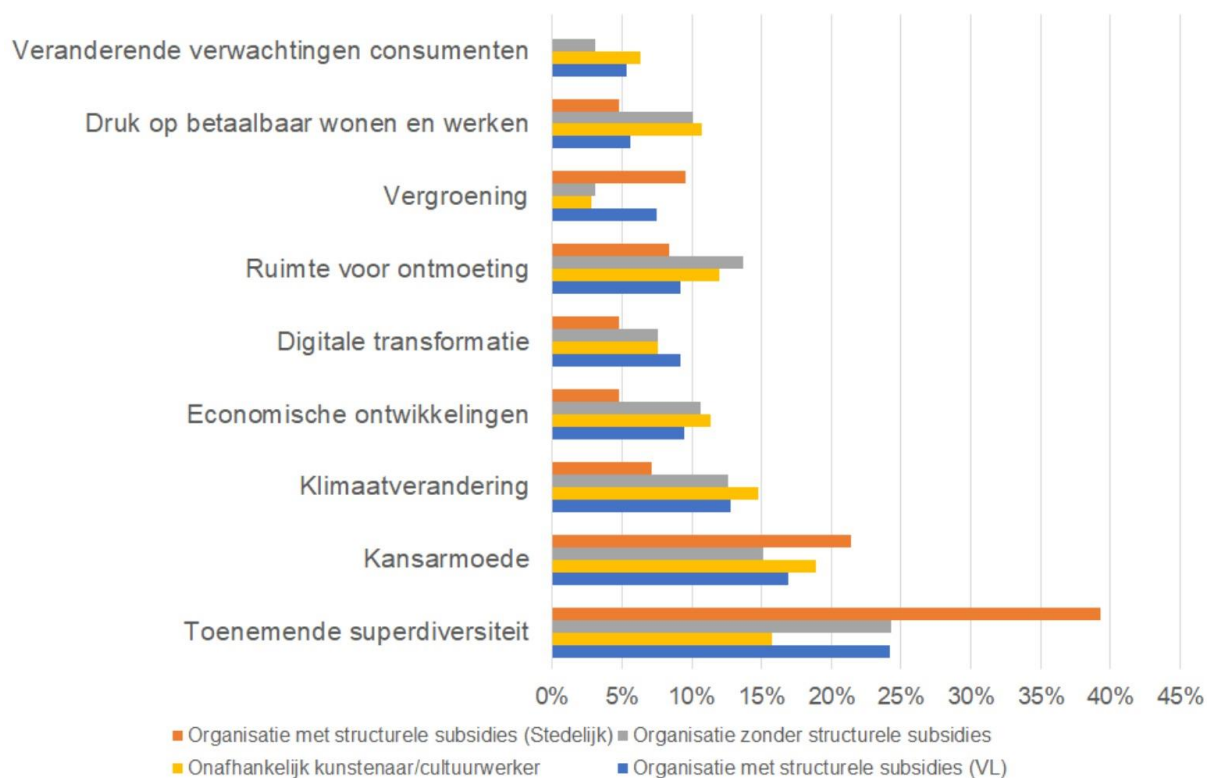

Figuur 23. De meest urgente omgevingsfactoren met een impact op het Antwerpse Kunstenlandschap (N= 135, alle respondenten).

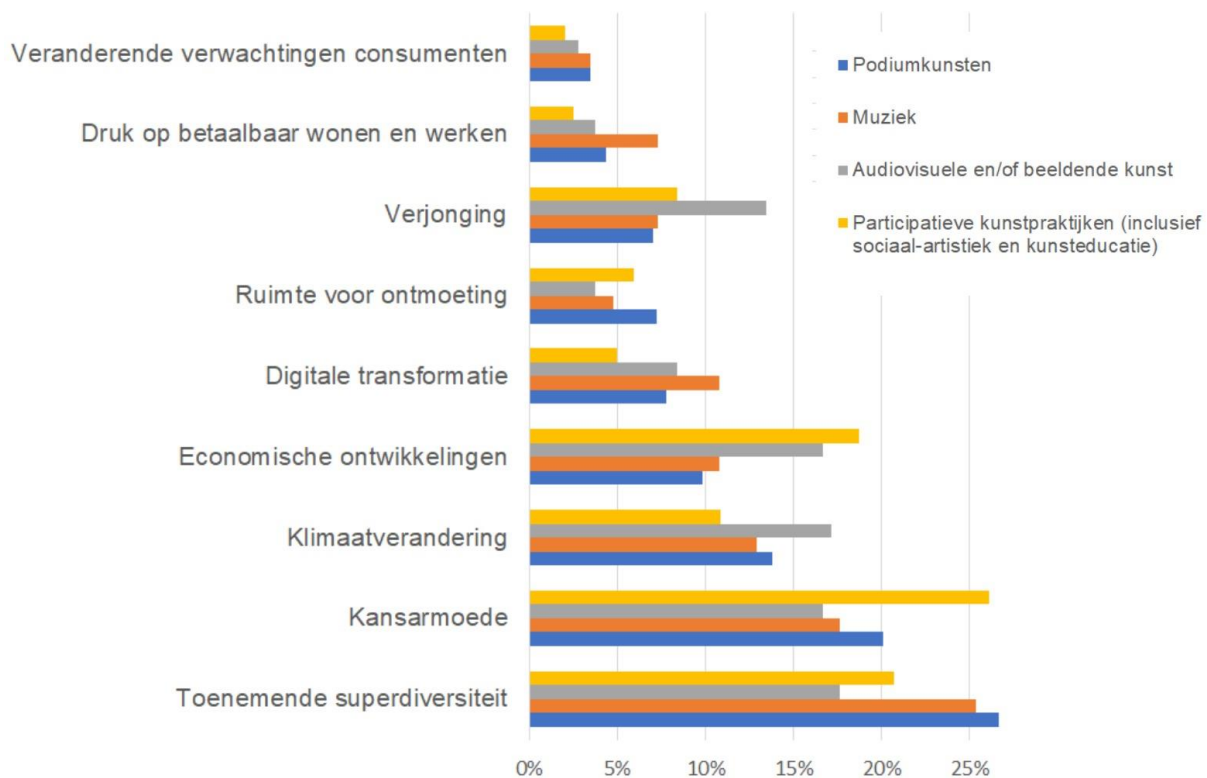
Uit de survey komen de toenemende superdiversiteit, kansarmoede en klimaatverandering als de meest urgente omgevingsfactoren naar boven. Ruimte voor ontmoeting en ontplooiing wordt ook sterk aangestipt, en bleek tijdens het online sectormoment ook een thema waarover vele respondenten wilden doorspreken.

Uit de onderstaande beelden blijkt dat er – vanuit het perspectief van de verschillende artistieke disciplines eerder minimale accentverschillen zijn, zoals bijvoorbeeld het belang dat er binnen muziek wordt gehecht aan digitale ontwikkelingen, of binnen de participatieve kunstpraktijken op het vlak van sociaal-economische druk en kansarmoede.

Figuur 24. De meest urgente omgevingsfactoren met een impact op het Antwerpse Kunstenlandschap (N= 135, verdeeld naargelang van professionele status).

Figuur 25. De meest urgente omgevingsfactoren met een impact op het Antwerpse Kunstenlandschap (N= 135, verdeeld volgens disciplines).

Gezien de minimale accentverschillen tussen de disciplines, werd tijdens het online sectormoment van 11 januari 2021 werd – voorbij het onderscheid tussen de disciplines voortgedacht over deze urgente omgevingsfactoren, en de mate waarin ze spelen als kans of als bedreiging. We bundelen hieronder de inzichten uit de werkgroepen.

4.3.3.1 Ruimte voor ontmoeting en ontplooiing

In een eerste reeks van breakoutgroepen werd doorgesproken over de nood aan ruimte voor ontmoeting en ontplooiing. In de samenleving is er een toenemende nood aan wat men *third spaces* noemt: de nood bij burgers aan plekken voor ontmoeting en ontplooiing, buiten de thuisomgeving en school of werk. Die nood neemt toe samen met de druk op ruimte, en Corona zet dit op scherp. Culturele infrastructuur en werkingen (cultuurhuizen, musea, bibliotheken) kunnen hier een rol opnemen (hetgeen ze ook doen: de stedelijke bibliotheken hebben die rol opgenomen in hun mission statement. Hoe speelt dit binnen het Antwerpse kunstenlandschap? In de discussie valt onmiddellijk om dat het concept van third spaces en de nood aan plekken voor ontmoeting en ontplooiing heel sterk wordt toegespitst op nood aan ontmoeting tussen bewoners en bezoekers, kunstenaars en andere maatschappelijke sectoren.

Druk op ruimte neemt toe. De druk op ruimte neemt toe, stadsontwikkeling drijft de prijzen in de lucht, zeker in het centrum van de stad. Daardoor wordt autonome ruimte voor kunsten(aars) schaarser en meer naar de periferie gedrukt. De sector neemt een tendens waar om eerder vanuit een economische logica naar de waarde van ruimte te kijken. Dat biedt mogelijkheden, maar ook beperkingen: zo is het niet altijd mogelijk om op een duurzame manier te werken aan de inbedding van de kunsten in de stad.

Culturele infrastructuur als ontmoetingsplek, vrijplaats en commons. Nochtans is het belang van ruimte cruciaal. Men pleit voor vrijplaatsen, ontmoetingsplekken, laagdrempelige broedplaatsen – commons, of gedeelde grond - waar kunsten, publiek en derden (actoren uit andere maatschappelijke domeinen) elkaar kunnen vinden, waar vanuit gedeelde urgenties vernieuwende initiatieven kunnen ontstaan en duurzaam ontwikkeld

Vertaling naar infrastructuur: spreiding, gedeeld gebruik en toegankelijkheid.

- ▶ Vertaald naar infrastructuurnoden, liggen er kansen om in te zetten op die mogelijkheden door in te zetten op gedeeld gebruik en tijdelijk gebruik van infrastructuur.
- ▶ Het (sectoroverschrijdend) delen van infrastructuur kan de maatschappelijke inbedding en kruisbestuiving vergroten, met o.a. een positieve impact op publieksbereik.
- ▶ Tevens is 'open' en 'toegankelijke' infrastructuur belangrijk. Infrastructuur moet 'transparant' en 'leesbaar' zijn (open naar de straat, dag en nacht toegankelijk,...) Spreiding van kunstinitiatieven en kunstplekken – ook buiten het centrum – is een andere optie. Het centrum is 'meer dan de Grote Markt' en: 'het theater moet naar de mensen, niet enkel de mensen naar het theater. Men wil af van het stereotype waarbij 'werken in districten' ook betekent dat het dan vanzelf om een buurtproject zou gaan.

4.3.3.2 Kansarmoede en sociaal-economische uitdagingen

In een tweede reeks van breakoutgroepen werd doorgesproken over de sociaal-economische uitdagingen en kansarmoede. Hoe speelt dit binnen de kunsten?

Kansarmoede als *wicked problem*. Kansarmoede wordt duidelijk als een *wicked problem* of een complex vraagstuk gezien. Kansarmoede is immers een van de drempels die participatie aan kunst en cultuur verhindert, en is tegelijk ook verbonden aan bredere maatschappelijke uitsluitingsmechanismen. Kansarmoede is dan ook breder dan een louter sociaal-economisch gegeven. Financiële drempels zijn nauw verbonden met andere drempels en de mate van participatie hangt samen met diverse privileges.

Gebrek aan urgentie. Men stelt vast dat binnen de sector (kunsthuisen) de urgentie soms ontbreekt om in te zetten op deze uitdagingen. Die aanpakken 'zou niet enkel een zaak van sociaal-artistieke werkingen' mogen zijn. Inclusief werken staat soms haaks op de profileringsdrang van sommige huizen, zo stellen sommigen, en er is algemeen nood aan sensibilisering en bewustwording. Niet enkel binnen de sector, maar ook daarbuiten. Het

terugschreeven van de aandacht voor de kunsten binnen het onderwijs zorgt ervoor dat de druk op participatie in de toekomst mogelijk nog toeneemt.

Inclusief werken als een kans, duurzaam samenwerken als voorwaarde. Tegelijk biedt inclusief werken en kansarmen een stem en een perspectief geven mogelijkheden. De kunsten zijn gebaat bij een stevig maatschappelijk draagvlak, en de kunsten zijn er niet enkel voor de elite. Als we dit draagvlak en de participatie bij een breder deel van de bevolking op een duurzame manier willen stimuleren, dan is het van belang om in te zetten op de participatie van kinderen en jongeren, in partnership met het onderwijs. Als we die meerwaarde willen grijpen, dan is duurzaam samenwerken binnen de kunsten (vernetwerking van participatieve kunstwerkingen en andere kunstenorganisaties) als daarbuiten (samenwerking met onderwijs, welzijn, kinderopvang,...) In het bijzonder wordt een meer intensieve samenwerking tussen de kunstenorganisaties en de actoren van het stedelijk cultuurbeleid als een kans gezien (ontmoetingscentra, schouwburgen, vrijetijdsloketten...). Werken met kansengroepen binnen de kunsten is immers vaak projectmatig en dus tijdelijk. Een structureel partnership met lokaal sterk ingebedde werkingen kan wat er tijdens zulke projecten opgebouwd worden ook verduurzamen.

4.3.3.3 Diversiteit op vlak van herkomst

Sinds 2019 telt Antwerpen meer inwoners van buitenlandse herkomst. Op 1 januari 2019 was 49,9 procent van de Antwerpenaars autochtoon en 50,1 procent van allochtone herkomst. In dat laatste geval gaat het zowel om vreemdelingen, nieuwe Belgen als personen van wie een of beide ouders een andere nationaliteit hebben. 21,4 % van de inwoners heeft een vreemde nationaliteit. Reeds langer geweten, maar niet oninteressant om nogmaals te benadrukken, is dat de stijging van de bevolking van vreemde afkomst al lang niet meer enkel die van de traditionele migrantengroepen (Marokko, Turkije) is. Steeds meer mensen komen uit steeds meer verschillende landen. Oorzaken zijn te zoeken bij internationale aspecten zoals oorlogen, maar ook de Europese Unie en Schengen akkoorden spelen een rol. De vergroening van Antwerpen betekent meer en meer een verkleuring. Van de bevolking onder de 10 jaar oud is meer dan 70% van vreemde herkomst.

De meerwaarde van inzetten op diversiteit: nood aan vernieuwing en instroom van diverse perspectieven. Binnen het Antwerpse kunstenlandschap wordt het als een evidentie gezien dat inzetten op diversiteit noodzakelijk is. Diversiteit op basis van herkomst is een realiteit die zich niet vertaalt in aanbod en personeel binnen instellingen. Er is nood binnen het kunstenlandschap op een veelheid aan verhalen, perspectieven binnen te brengen, met wederzijds leren en wederzijds begrip tot gevolg. Luisteren naar wat leeft bij jongeren kan een manier zijn om repertoire te vernieuwen of om voorbij de schotten tussen de disciplines te werken. Meer inzetten op vrijwilligerswerking kan een insteek zijn, naast de instroom van autodidacten, om de kunstenaarspopulatie diverser en dus meer representatief te maken.

Moeilijkheid om volop in te zetten op diversiteit. In de praktijk is het echter moeilijk om volop in te zetten om die meerwaarde te grijpen. Business modellen zijn vaak geënt op bereik. Men stipte hierboven aan dat het voor kunstenorganisaties omwille van de tijdsdruk. En is er wel voldoende kennis en expertise op dit vlak? Zijn de netwerken te beperkt? Het is een competitief landschap. Door de nood om zichtbaar te zijn is het niet altijd mogelijk om buiten de comfortzone te treden, de diversiteit in de stad op te zoeken en een plek te geven. Enerzijds is een 'hertekening van het kunstenlandschap' misschien wel nodig, maar dit betekent onvermijdelijk 'harde' en pijnlijke keuzes.

Inzetten op kennisdeling en duurzame netwerken. De bestaande kennis in Antwerpen moet beter verbonden worden, zowel binnen de kunsten als breder. Om diversiteit een plek te geven, is het noodzakelijk om initiatieven in die richting meer zichtbaar te maken en te verbinden met de grotere organisaties en instellingen – good practices moeten worden gedeeld. Partnerships met amateurkunsten en scholen zijn belangrijk. Ook hier is er nood aan duurzame samenwerking. Tijd, engagement, geduld en een langetermijnperspectief zijn noodzakelijke voorwaarden om resultaten te kunnen boeken.

4.3.3.4 Digitale transformatie

In welke mate biedt de digitale transformatie van de samenleving kansen of bedreigingen voor de kunsten, zowel op het vlak van artistieke creatie, het faciliteren van processen en/of participatie? Welke rol speelt Corona hier als een versneller?

Nieuwe mogelijkheden voor creatie, innovatie, participatie. Digitale toepassingen bieden zeker nieuwe mogelijkheden op het vlak van creatie en participatie. Het is echter belangrijk om de artistieke waarde en eigenheid te behouden. Onder die voorwaarde kunnen de kunsten en kunstenaars een maatschappelijke rol spelen, in het kader van digitale transformatie. Kunstenaar schakelen sneller dan instellingen en kunnen een rol spelen bij de kritische bevraging van digitalisering. Interdisciplinaire partnerships (maker spaces, fab labs, startups) kunnen belangrijke partners zijn. Ook het publiek is een mogelijke partner bij deze vernieuwing. Door meer oog te hebben voor de rol van het publiek als mede-eigenaar en producent, kunnen organisaties leren om meer vanuit de gebruiker te denken.

Bedreigingen bij digitalisering. Onderzoek laat tegelijk zien dat de 'digitale kloof' andere en bestaande vormen van ongelijkheid versterkt. Mediawijsheid en digitale geletterdheid zijn dus belangrijke aandachtspunten. Vanuit het perspectief van de kunsten stelt digitalisering artistieke uitdagingen: 'gewoon' streamen zonder extra artistieke laag is niet interessant, en het is een uitdaging om emotionele connecties te creëren bij online participatie. Ook worden vragen gesteld bij de eerlijke verloning en faire remuneratie, nu er in coronatijden veel vragen en initiatieven zijn om kunsten online te delen. Valt online aanwezigheid te vertalen naar een duurzaam businessmodel?

4.3.3.5 Ecologische duurzaamheid

Klimaaturgentie wordt in de sectorale survey als een urgent aandachtspunt naar voor geschoven. Hoe speelt deze problematiek binnen het Antwerpse kunstenlandschap? Er is een breder maatschappelijke paradigmashift nodig, wordt gezegd, en daarbinnen kunnen kunstenaars en kunstorganisaties een voortrekkersrol spelen. Om te beginnen wordt aangestipt dat het de klimaatcrisis ook voor de kunsten urgent is. Nu al is duidelijk dat de klimaatcrisis in de toekomst ingrijpende maatschappelijke effecten kan hebben en vandaag al leiden tot bosbranden, overstromingen etc. tot afgelaste events. Terwijl de rol van menselijk handelen bij klimaatopwarming duidelijk is, is het niet eenvoudig om klimaatbewust handelen te vertalen naar de praktijk in het kunstenlandschap, dat bijvoorbeeld sterk geënt is op zichtbare aanwezigheid in internationale systemen. Duurzamer werken is duurder werken.

Anders internationaal werken. In een stad die veel internationaal tourende en werkende podiumkunstenaars telt, is het niet verwonderlijk dat 'ecologisch duurzaam werken' in eerste instantie werd gekoppeld aan 'anders internationaal werken'. Dit is niet evident in het huidige artistieke systeem, waarin internationale zichtbaarheid en aanwezigheid een belangrijke waarde is, en voor vele artiesten en organisaties ook een noodzakelijke overlevingsstrategie. Verschillende mogelijke pistes worden op tafel gelegd: van duurzame mobiliteit (de trein), anders produceren (duurzaam materiaalgebruik, zoals lichtere decors en hergebruik van materiaal, internationaal werken met lokale casts,...), tot de radicale shift om diverse publieken en perspectieven vooral lokaal op te zoeken, door in te spelen op de toenemende diversiteit in buurten en wijken.

Infrastructuur en hergebruik van materiaal. Tijdens de werkgroep werd ook nagedacht over pistes om infrastructuur te verduurzamen (water recupereren, bijen op het dak, minder plastic, voorstellingen waarbij toeschouwers energie opwekken...) en in te zetten op het delen en hergebruiken van materiaal.

4.4. Samenvatting: een SWOT voor het Antwerpse kunstenveld

In wat volgt nemen we bovenstaande inzichten beknopt en synthetisch samen in een SWOT-analyse voor het Antwerpse kunstenveld. Sterktes zijn daarbij te beschouwen als 'historische verdiensten', uitgebouwd tijdens de voorgeschiedenis van beide organisaties. 'Zwaktes' zijn dan weer te beschouwen als 'werkpunten': aspecten van de werking die op dit moment zwak zijn en dus aangepakt moeten worden naar de toekomst. Kansen en bedreigingen zijn dan weer externe factoren, omgevingselementen. Kansen zijn te beschouwen als 'wind in de rug': trends of kwesties die de positie van het Antwerpse kunstenveld kunnen versterken of helpen om de ambities te realiseren. Bedreigingen zijn dan weer 'wind van voren'. Het gaat dus om externe factoren waarop de kunstenaars en organisaties uit Antwerpen zelf geen vat hebben. Weliswaar kunnen de sterktes worden ingezet om kansen te grijpen en bedreigingen te verzachten.

KUNSTINTERNE FACTOREN	• De dichtheid van artistieke initiatieven en de artistieke humuslaag • Het kwalitatieve en diverse artistieke aanbod in een bruisende stad. • Antwerpen als een internationale artistieke hotspot. STERKTES	• Nood aan tijd en ruimte voor ontwikkeling voor de kunsten. • Loopbaanontwikkeling: instroom en doorstroming. • Samenwerking en solidariteit binnen en buiten de kunsten. • Geen spiegel van de globale grootstedelijke context. ZWAKTES
	• De kunsten als commons: broedplekken voor artistieke en stedelijke ontmoeting en ontplooiing. • Infrastructuur: delen en decentraliseren • Inzetten op grootstedelijkheid, veranderende leefstijlen, o.a. via instroom • Inclusief werken als een kans, en duurzame samenwerking als voorwaarde om die te grijpen • Exploreren van digitale mogelijkheden voor creatie en participatie • Anders internationaal werken KANSEN	BEDREIGINGEN • Kansarmoede en klimaaturgentie zijn wicked problems. • Druk op ruimte: betaalbaar wonen en werken • De digitale kloof

4.4.1 Sterktes

De dichtheid van artistieke initiatieven en de artistieke humuslaag. de Stad Antwerpen mag prat gaan op een sterk artistiek ecosysteem. Er is een grote dichtheid aan kunstenaars en artistieke initiatieven binnen diverse disciplines. De sterke positie binnen het Kunstendecreet is een erkenning van de artistieke kwaliteit in Antwerpen. De schaal van Antwerpen zorgt ook dat er netwerken ontstaan en dat mensen elkaar vinden. Het artistieke ecosysteem in Antwerpen onderscheidt zich tevens door de aanwezigheid van een grote diversiteit aan initiatieven: van individuele kunstenaars, werkingen met of zonder structurele subsidies, tot instellingen van de Vlaamse Gemeenschap. Een aantal daarvan worden via het Kunstendecreet ondersteund, maar ook erfgoedinstellingen (MUHKA, KMSKA) en onderwijsinstellingen zijn van groot belang voor het lokale artistieke ecosysteem. De Stad is ook een aantrekkingspool voor private initiatieven binnen de verschillende artistieke disciplines (concertorganisatoren, galleries, theaters, musical...) en ook binnen het bredere veld van de toegepaste kunsten en de creatieve industrie (mode, design).

Kanttekening hierbij is dat de ecosystemen sterker of zwakker zijn naargelang van de verschillende artistieke disciplines. Men wijst op het theaterlandschap als troef, zeker ook omwille van de grote dichtheid aan producerende en reizende gezelschappen, alsook muziek en participatieve kunstpraktijken. De dichtheid van het artistieke ecosysteem in Antwerpen is minder uitgesproken voor dans, (auteurs-)film, audiovisuele kunst en beeldende kunst. Het ontbreken van opleidingen voor audiovisuele kunst en film wordt als een factor gezien die ervoor zorgt dat hier de humus minder rijk is.

Het kwalitatieve en diverse artistieke aanbod in een bruisende stad. De bevolking kan genieten van een uitgebreid en divers artistiek aanbod. Antwerpen is een stad die bruist, en het kunstenveld is daarvoor verantwoordelijk. Kanttekeningen die hierbij worden gemaakt zijn tweërlei: enerzijds voelt de sector sterk de nood om het aanbod meer zichtbaar te maken voor het publiek. Men is op zoek naar partnerships, ook over de kunsten heen – om het aanbod meer kenbaar te maken. Antwerpen staat sterk wat participatieve kunstpraktijken betreft, die het perspectief van het publiek binnen brengen in de productie. Tegelijk wordt de vraag gesteld of het artistieke aanbod ook divers genoeg is, om alle Antwerpenaren aan te spreken en ook een spiegel te zijn van de grootstedelijke realiteit.

Antwerpen als een internationale artistieke hotspot. de Vlaamse Landschapstekening Kunsten identificeerde de internationale uitstraling van de Vlaamse kunsten als een bijzondere en te koesteren sterkte, en dit geldt in het bijzonder ook voor de Stad Antwerpen. Zowel productief als receptief onderscheidt Antwerpen zich van andere steden in Vlaanderen. De Stad is de uitvalsbasis van heel wat internationaal gereputeerde artiesten en organisaties, en ook de Stad zelf staat internationaal bekend als een creatieve en artistieke hotspot. Belangrijk werkpunt: de internationale reputatie mist een connectie met het diverse karakter van de stad – (cf. infra). Hier ligt een kans voor de toekomst.

4.4.2 Zwaktes

Nood aan tijd en ruimte voor ontwikkeling voor de kunsten. Tijd en ruimte voor ontwikkeling komt uit de survey naar voor als het belangrijkste werkpunt. Precies omwille van de sterke focus op creatie, productie en internationale spreiding lijkt het alsof er minder ruimte is voor *ontwikkelingsgerichte initiatieven*, zoals atelierruimtes en managementbureaus. Vandaag zijn er een aantal managementbureaus die kunstenaars helpen bij loopbaanontwikkeling – maar de vraag is op dit punt zeker groter dan het aanbod, en de anticipatie is dat een aantal van de bestaande bureaus zich in de toekomst geen heroriënteren. Er zullen dus minder bureaus zijn voor podiumkunstenaars om mee in gesprek te gaan. Binnen het Kunstendecreet staat Antwerpen vooral sterk op het vlak van werkingen en minder op het vlak van projecten, waar de meeste experimenteerruimte en instroom te situeren valt. *Infrastructuur* (atelier- en repetitieruimtes, residentiewerkingen) worden als aandachtspunt aangestipt. Het gaat daarbij niet alleen om een gebrek aan ruimtes en een gebrek aan initiatieven, maar vooral ook een gebrek aan actueel overzicht van de mogelijkheden die ervoor zorgt dat beginnende of pas toegekomen artiesten de weg niet vinden.

Loopbaanontwikkeling: instroom en doorstroming. Instroom is reeds langer een werkpunt binnen de kunsten in Antwerpen. Naast instroom van jonge makers wordt in het bijzonder ook de mogelijkheden voor mid career artiesten en diversiteit als aandachtspunten genoemd. Men geeft aan dat de trechter breder moet en er is ook nood aan meer afstemming tussen de verschillende organisaties binnen de (podium)kunsten, die soms een erg competitieve attitude hebben. Specifiek voor audiovisuele kunst en film wordt het ontbreken van een artistieke opleiding gezien als een factor die de artistieke humus dunner maakt. *Inclusief werken en diversiteit* zijn een aandachtspunt. Er is te weinig tijd om de netwerken te ontwikkelen, bestaande initiatieven, netwerken en expertise omtrent diversiteit in de stad op te zoeken – kortom, om uit de comfortzone van de eigen, beperkte bubbel te geraken.

Samenwerking en solidariteit binnen en buiten de kunsten. In het Antwerpse kunstenlandschap wordt wel veel samengewerkt en de voorbije jaren werden al vele initiatieven in die richting genomen. Toch wordt interne concurrentie en competentie en het gebrek aan samenwerking en solidariteit binnen de kunstensector nog steeds een zwakte gezien – en dit in grotere mate door onafhankelijke kunstenaars en kunstwerkers, dan door de structureel gesubsidieerde organisaties. Samenwerkingen blijven te vaak steken in vastgeroeste relaties. De nood aan meer dynamische en duurzame samenwerking geldt op verschillende niveaus: a) binnen de sector (bv. solidariteit tussen groot en klein of tussen de verschillende artistieke disciplines), b) tussen culturele sectoren (bv. kunsten en de actoren van lokaal cultuurbeleid, maar dan wel vanuit een bottom-up dynamiek) en c) tussen cultuur en andere domeinen (transversale samenwerking). Terwijl vele respondenten aangeven dat er nood is aan meer samenwerking, ligt de vraag op tafel wie hiertoe de regie moet nemen en een actieve rol kan spelen om een dynamisch en divers netwerk omtrent de kunsten in de stad tot stand te brengen.

Geen spiegel van de grootstedelijke context. Tijdens deze bevraging komt aan bod dat er misschien wel een divers artistiek aanbod is, maar dat het noodzakelijk is dit te herdenken vanuit het perspectief van een veranderend publiek. Is het aanbod wel 'divers' genoeg om een spiegel te zijn van de grootstedelijke context in Antwerpen? Zeker zijn er stappen te zetten op het vlak van inclusief werken en de instroom en loopbaanontwikkeling van een diverse groep kunstenaars. Tussen visie en praktijk is er een kloof. Algemeen werken de meeste organisaties sterk vanuit het eigen aanbod (op 'Westerse' referentiekaders geaxeerd) is er weinig oog voor wat leeft en welke dynamieken er zijn in straat, buurt en wijk. De participatieve kunstwerkingen stippen aan dat zij op dit vlak een bijzondere expertise en ook netwerken beschikken, die ze graag ter beschikking stellen van andere spelers binnen het artistieke ecosysteem. Algemeen wordt gezegd dat de interne concurrentie niet helpt om hier stappen te zetten.

4.4.3 Kansen

De kunsten als commons: meer broedplekken voor artistieke en stedelijke ontmoeting en ontplooiing.

In de samenleving is er een toenemende nood aan wat men *third spaces* noemt: de nood bij burgers aan plekken voor ontmoeting en ontplooiing, buiten de thuisomgeving en school of werk. Culturele infrastructuur en werkingen (cultuurhuizen, musea, bibliotheken) kunnen hier een rol opnemen en ontmoeting tussen burgers/publiek, kunstenaars en andere maatschappelijke sectoren mogelijk maken. Men pleit voor het maatschappelijke belang van artistieke en hybride vrijplaatsen, ontmoetingsplekken, laagdrempelige broedplaatsen – commons, of 'gedeelde grond' – waar kunsten, publiek en derden (actoren uit andere maatschappelijke domeinen) elkaar kunnen vinden, waar vanuit gedeelde urgenties vernieuwende initiatieven kunnen ontstaan en duurzaam ontwikkeld.

Infrastructuur: delen en decentraliseren. Vertaald naar infrastructuurnoden, liggen er kansen om in te zetten op die mogelijkheden door in te zetten op gedeeld gebruik en tijdelijk gebruik van infrastructuur. Het (sectoroverschrijdend) delen van infrastructuur kan de maatschappelijke inbedding en kruisbestuiving vergroten, met o.a. een positieve impact op publieksbereik. Tevens is 'open' en 'toegankelijke' infrastructuur belangrijk. Infrastructuur moet 'transparant' en 'leesbaar' zijn (open naar de straat, dag en nacht toegankelijk,...) Spreiding van kunstinitiatieven en kunstplekken – ook buiten het centrum – is een andere optie. Het centrum is 'meer dan de Grote Markt' en: 'het theater moet naar de mensen, niet enkel de mensen naar het theater'. Men wil ook af van het stereotype waarbij 'werken in districten' ook betekent dat het dan vanzelf om een buurtproject zou gaan.

Inzetten op grootstedelijkheid en veranderende leefstijlen, o.a. via instroom. Participatie-onderzoek laat zien dat jongeren maar moeilijk aansluiting vinden bij de kunsten. De omgevingsanalyse van de Stad Antwerpen schetst een beeld van Antwerpen als een stad met een jonge en diverse bevolking: meer dan de helft van de bevolking is van niet-Belgische origine. De kunsten in Antwerpen *futureproof* maken, betekent dan ook volop inzetten op kinderen en jongeren en de diversiteit die zich in de Stad binnen deze leeftijdsgroep voordoet. Hen bereiken is vandaag in de Antwerpse kunsten zeker geen sterkte, maar de urgentie is duidelijk binnen het kunstenlandschap. Instroom en talentontwikkeling worden als relevante pistes gezien, naast kennisdeling en uitwisseling van good practices.

Inclusief werken als een kans, duurzaam samenwerken als voorwaarde. De kunsten zijn gebaat bij een stevig maatschappelijk draagvlak, en de kunsten zijn er niet enkel voor de elite. Als we dit draagvlak en de participatie bij een breder deel van de bevolking op een duurzame manier willen stimuleren, dan is het van belang om in te zetten op de participatie van moeilijk bereikbare groepen. Inzetten op kinderen en jongeren, in partnership met het onderwijs, biedt mogelijkheden om inclusiever te werken. Als we de meerwaarde van inclusief werken willen grijpen, dan is duurzaam samenwerken binnen de kunsten (vernetwerking van participatieve kunstwerkingen en andere kunstenorganisaties) als daarbuiten (samenwerking met onderwijs, welzijn, kinderopvang,...) In het bijzonder wordt een meer intensieve samenwerking tussen de kunstenorganisaties en de actoren van het stedelijk cultuurbeleid als een kans gezien (ontmoetingscentra, schouwburgen, vrijetijdsloketten...). Werken met kansengroepen binnen de kunsten is immers vaak projectmatig en dus tijdelijk. Een structureel partnership met lokaal sterk ingebedde werkingen kan wat er tijdens zulke projecten opgebouwd worden ook verduurzamen.

Anders internationaal werken. De internationale uitstraling van Antwerpen als een artistieke en creatieve stad bieden zowel voor sector als voor de Stad mogelijkheden voor de toekomst. In vergelijking met andere steden (internationaal) zijn gunstige ligging, betaalbaarheid van ruimte belangrijke factoren die ervoor zorgen dat gereputeerde kunstenaars in Antwerpen blijven wonen en werken en waarom bedrijven zich in Antwerpen willen blijven vestigen. Er liggen in Antwerpen tevens ook mogelijkheden in transversale samenwerkingen tussen kunsten, erfgoed en toerisme. Binnen de sector leeft de overtuiging dat de eigen sterktes en troeven meer kunnen ingezet worden om Antwerpen internationaal op de kaart te zetten, zowel binnen de sector als breder.

Tegelijk leeft – omwille van sociale en ecologische redenen – de wens om anders te kijken naar internationaal werken: niet louter omwille van het prestige en de economische logica van export, maar vooral ook de uitwisseling van verschillende perspectieven. Die zijn tevens in de stad te vinden, die een smeltkroes is van nationaliteiten, culturen, perspectieven. Kan de sector zijn internationale troeven meer inzetten om de connectie te maken met de globale stedelijkheid in Antwerpen?

Exploreren van digitale mogelijkheden voor creatie en participatie. Digitale toepassingen bieden nieuwe mogelijkheden op het vlak van creatie en participatie. Het is belangrijk om de artistieke waarde en eigenheid te behouden. Onder die voorwaarde kunnen de kunsten en kunstenaars een maatschappelijke rol spelen, in het kader van digitale transformatie. Kunstenaar schakelen sneller dan instellingen en kunnen een rol spelen bij de kritische bevraging van digitalisering. Interdisciplinaire partnerships (maker spaces, fab labs, startups) kunnen belangrijke partners zijn. Ook het publiek is een mogelijke partner bij deze vernieuwing. Door meer oog te hebben voor de rol van het publiek als mede-eigenaar en producent, kunnen organisaties leren om meer vanuit de gebruiker te denken.

4.4.4 Bedreigingen

Kansarmoede en klimaaturgentie zijn *wicked problems*. Diverse maatschappelijke ontwikkelingen die binnen het kunstenlandschap als bijzonder urgent worden gezien, zijn complexe maatschappelijke vraagstukken waar de kunstensector nooit alleen een antwoord op kan vinden. Kansarmoede, bijvoorbeeld, is een van de drempels die participatie aan kunst en cultuur verhindert, maar is tegelijk ook verbonden aan bredere maatschappelijke uitsluitingsmechanismen. Kansarmoede is dan ook breder dan een louter sociaal-economisch gegeven. Financiële drempels zijn nauw verbonden met andere drempels en de mate van participatie hangt samen met diverse privileges. De omgevingsanalyses van de Stad Antwerpen laten zien dat kansarmoede toeneemt binnen de bevolking. Wie heeft de sleutels in handen om dit aan te pakken? Op een vergelijkbare manier is de klimaaturgentie een wicked problem: de urgentie leeft sterk binnen het kunstenveld om een maatschappelijke verantwoordelijkheid op te nemen, maar hoe dit kan binnen het kunstenveld zoals het nu functioneert, is allerm minst evident.

Druk op betaalbaar wonen en werken. Algemeen valt de druk op ruimte in Antwerpen best mee, zo is het aanvoelen in de werkgroepen rond dit thema. Tegelijk is het aanvoelen dat we op een keerpunt staan. De druk op ruimte neemt toe, stadsontwikkeling drijft de prijzen in de lucht, zeker in het centrum van de stad. Daardoor wordt de autonome ruimte voor kunsten(aars) schaarser. Er schuilen mogelijkheden maar ook beperkingen in het *tijdelijke* gebruik en delen van infrastructuur. Hierdoor is het niet mogelijk om op een duurzame manier te werken aan de inbedding van de kunsten in de stad.

De digitale kloof. Mede door Corona kreeg de digitale transitie van onze samenleving een boost. Dit biedt kansen maar ook bedreigingen. Om te beginnen op het vlak van participatie.. Onderzoek laat immers zien dat de 'digitale kloof' andere en bestaande vormen van ongelijkheid juist versterkt. Mediawijsheid en digitale geletterdheid zijn belangrijke aandachtspunten. Ook vanuit het perspectief van de artistieke productie en creatie stelt digitalisering uitdagingen. Die zijn om te beginnen van artistieke aard: 'gewoon' streamen zonder extra artistieke laag is niet interessant, en het is een uitdaging om emotionele connecties te creëren bij online participatie. Ook worden vragen gesteld bij de zakelijke kant. Valt online aanwezigheid te vertalen naar een duurzaam businessmodel? En wat met eerlijke verloning en faire remuneratie, nu er in coronatijden veel vragen en initiatieven zijn om kunsten online te delen?

5 / Slotakkkoord

Deze oefening heeft als doelstelling de verdere ontwikkeling van het Antwerpse kunstenbeleid te voeden. Zoals in de inleiding aangegeven, stelt de Stad Antwerpen zich tot doel de condities te creëren voor “een kwalitatief hoogstaand, rijk, dynamisch en gevarieerd kunstenlandschap met actoren met lokale, bovenlokale en internationale uitstraling”. De Stad wil “een positief klimaat voor zowel de professionele kunstenaar als de liefhebber” creëren, met “voldoende mogelijkheden voor ontwikkeling, creatie/productie, presentatie, participatie en reflectie met bijzondere aandacht voor talentontwikkeling en innovatie.” Naast deze doelstellingen zijn er ook twee transversale doelstellingen – rond cultuureducatie en cultuurparticipatie – die iedere pijler van het Antwerpse Cultuurbeleid mee vorm moeten geven, dus ook het kunstenbeleid. Inclusiviteit is hierbij een belangrijke peiler. Hoe verhouden de resultaten van deze mapping en SWOT zich hiertoe – en hoe dragen ze hiertoe bij?

Om te beginnen bevestigt de mapping (cijfers Kunstendecreet, en benchmarking met andere steden) het beeld van een kwalitatief, hoogstaand, rijk en dynamisch kunstenlandschap in Antwerpen. Dat komt niet alleen naar voor uit de zelfevaluatie van de sector, maar ook uit de cijfers. Algemeen is het aandeel van actoren in de Stad Antwerpen binnen het Kunstendecreet heel groot. Bijvoorbeeld: bijna een kwart van de meerjarig gesubsidieerde Kunstendecreetactoren (en drie van de acht kunsteninstellingen van de Vlaamse Gemeenschap) zijn in Antwerpen gevestigd. Dit hoge aandeel is het resultaat van het historische samenspel van diverse factoren en actoren. Belangrijk is voor ogen te houden dat deze cijfers in grote mate de uitkomst zijn van een bottom-up proces: ze zijn indicatief voor de kwaliteit en de professionaliteit van projecten en werkingen binnen de Antwerpse kunsten en de erkenning door peers, binnen het kader van de beoordelings- en beslissingsprocedure inzake het Kunstendecreet. Algemeen wordt binnen de sterktezwaktoefening de densiteit en diversiteit van het Antwerpse kunstenlandschap als een sterkte gezien, een historische verdienste.

Weliswaar laat de bovenstaande analyse ook werkpunten zien. Ook al mag de Stad best trots zijn op de dichtheid van zijn kunstenlandschap, toch is het werk niet af. Zo staat Antwerpen sterk voor het gehele Kunstendecreet, maar het beeld verschilt sterk van sector tot sector: Antwerpen staat uitgesproken sterk op het vlak van de podiumkunsten, in het bijzonder het theater en daarnaast ook muziek en participatieve kunstpraktijken. De cijfers voor andere disciplines laten een ander beeld zien². Uit de sterktezwakte-analyse komen lacunes in de ecosystemen

² Op het vlak van disciplines als beeldende kunst, maar ook architectuur en vormgeving, zijn er binnen het gesubsidieerde landschap minder spelers actief. We benadrukken dat de geanalyseerde cijfers enkel die over het Kunstendecreet zijn en zeker voor beeldende kunst en architectuur en vormgeving is dit uiteraard slechts deel van het verhaal. We geven ook mee dat de benchmarking en de zelfevaluatie tijdens de survey en sectormoment in deze richting wijzen. (Literatuur en film maken geen deel uit van het Kunstendecreet en vielen buiten de scope van de cijferoefening; beide sectoren namen overigens in zeer beperkte mate deel aan de sectorbevraging, zowel de enquête als de online workshop)

naar voor, bijvoorbeeld op het vlak van ontwikkelingsgerichte initiatieven en mogelijkheden voor instroom en loopbaanontwikkeling. Vooral zien we ook werkpunten als het gaat de inbedding van de kunsten binnen een bredere stedelijke context, die steeds diverser wordt en waarin zich een aantal maatschappelijke uitdagingen stellen, meer urgent dan ooit. De uitdagingen die de sector ziet, betreffen de toenemende diversiteit op het vlak van herkomst (die zich niet vertaalt in aanbod, personeel etc. in de sector), de toenemende kansarmoede, ecologische uitdagingen en de maatschappelijke nood aan plekken voor ontmoeting en ontplooiing.

Hoe die werkpunten aan te pakken, kansen te grijpen? Hoe kunnen stad en sector nu verder aan de slag? Zoals gezegd kadert deze oefening – die de situatie ‘as is’ in kaart brengt – in de aanloop naar de nieuwe meerjarige ronde in de context van een Kunstendecreet, in volle herziening. Alsnog is het een open vraag wat de impact zal zijn van die herziening en de meerjarige ronde op de kunsten in Antwerpen. In het licht van het aandeel van Antwerpen binnen het Kunstendecreet is de impact potentieel natuurlijk groot. Waar de precieze mogelijkheden en bedreigingen liggen voor Antwerpen in de situatie ‘to be’, zal kunnen blijken uit een match tussen de bovenstaande mapping en SWOT-analyse met de aandachtspunten en de Strategische Visienota Kunsten van minister Jambon (die (meer dan ooit) richtinggevend is bij de beoordeling van toekomstige dossiers). Mogelijke bedreigingen schuilen alvast in de toenemende druk op de meerjarige werkingssubsidies, precies het segment waar Antwerpen – in het bijzonder het theater – vandaag sterk staat. Anderzijds staat precies de Antwerpse theaterscene internationaal ook sterk, wat dan weer aansluit bij de prioriteiten binnen het Vlaamse beleidskader. Ter voorbereiding van de situatie ‘to be’ dringt een meer uitgebreide match van de huidige situatie op met de beleidsdoelstellingen.

Zoals gezegd kan de bovenstaande oefening ook de verdere ontwikkeling van het eigen Antwerpse Kunstenbeleid voeden. Een meer uitgebreide match van de bovenstaande (zelf)analyse van de sector met de beleidsdoelstellingen van de Stad Antwerpen – zowel de specifieke doelstelling met betrekking tot de kunsten als de meer transversale doelstellingen omtrent cultuureducatie en participatie – is aangewezen. Een eerste voorlopige constatering lijkt wel dat de doelstellingen van sector en beleid lijken te sporen: een duurzaam en dynamisch kunstenlandschap, dat sterk ingebed is het stedelijk weefsel. Met dit rapport kunnen die beleidsdoelstellingen concreet worden ingevuld. Inzichten kunnen worden bijgeschaafd, verfijnd en ondersteuningsmechanismen bijgestuurd in functie van de noden en kansen, om het rijke en dynamische landschap waar de stad van droomt verder waar te maken. Inzichten uit de bovenstaande synthese voeden specifieke deeldossiers. De vraag is: welke beleidskaders en -werven op het stedelijke niveau bieden kansen om bovengenoemde kansen te grijpen, werkpunten aan te pakken en zo concrete stappen te zetten richting beleidsdoelstellingen? Hier zijn verschillende mogelijkheden. Bijvoorbeeld kan de kans omtrent ruimtegebruik – en de sectorale noden op dit vlak – als aandachtspunt meegenomen worden in de verdere ontwikkeling van het Masterplan Podiumkunsten en het visie-ontwikkelingstraject omtrent de (bovenlokale) rol van de stedelijke schouwburgen. Bijvoorbeeld kunnen de noden binnen de artistieke ecosystemen verder meegenomen worden in de verdere ontwikkeling van de beleidslijnen omtrent cultuureducatie en talentontwikkeling. Hiernaast zijn er allicht ook andere toepassingen, waarbij deze mapping en SWOT als referentiepunt kunnen gelden.

Ten slotte: samenwerking op verschillende niveaus blijft een werkpunt. De Stad stelt zich tot doel dat de kunstensector zich ondersteund weet. Er waren al eerder stappen gezet in een open en transparante dialoog (voorstelling beleidsnota en meerjarenplan kunsten; inspraak in reglementen en jurering; samenwerking in coronacrisis),... De samenwerking in het kader van deze mapping en SWOT-oefening was een volgende stap, waarbij een zekere congruentie van doelstellingen wordt vastgesteld. De vraag is nu welke volgende stappen stad en sector samen kunnen zetten, om gedeelde doelstellingen te gaan realiseren. Zowel wat de lacunes in het artistieke ecosysteem betreft als breder maatschappelijke uitdagingen wordt het versterken van samenwerkingsverbanden op alle niveaus – binnen het kunstenlandschap, maar ook tussen artistieke werkingen, stedelijke en andere maatschappelijke actoren – gezien als een piste om uitdagingen het hoofd te bieden. Hier ligt dan ook een evident vertrekpunt. De Stad beschikt over een aantal resources – financieel, personeel, infrastructureel, communicatief, als verbinder en makelaar... – om een dynamiek van onderuit te faciliteren, met het oog op de verdere ontwikkeling van dat “kwalitatief hoogstaand, rijk, dynamisch en gevarieerd kunstenlandschap met actoren met lokale, bovenlokale en internationale uitstraling.”

DEEL 2

Bijlage: Lijst actoren en deelnemers workshop

De volgende lijst is geeft de totale lijst van kunstenaars en organisaties weer die a) in 2017 projectmatige of structurele middelen ontvingen via het Kunstendecreet, in 2019 via reglementen van de Stad Antwerpen en/of in de periode 2020-2025 subsidies op naam binnen het cultuurbeleid van de Stad Antwerpen. Zie verder Figuur 13 en de toelichting bij de gebruikte datasets in §DEEL 13.1.1.

Jazz en Muziek vzw
ZOMER VAN ANTWERPEN VZW
HETPALEIS
AMUZ (Festival van Vlaanderen-Antwerpen)
HET TONEELHUIS
NUFF SAID
POST UIT HESSDALEN
LLS387 RUIMTE VOOR ACTUELE KUNST
Theaterwerkplaats Rataplan
WITHWIT
MADAM FORTUNA
Kunsthuis Opera Vlaanderen Ballet Vlaanderen
KUNSTHAL EXTRA CITY
BOX OFFICE
kunstZ vzw
ESCAUTVILLE
grip
TUTTI FRATELLI
MARTHA!TENTATIEF
Antwerp Symphony Orchestra
DE VEERMAN
I Solisti del Vento
Monty
Champ d'Action
DeSingel
0090 vzw
AERTS, NEL
ARTISTS IN RESIDENCE ANTWERPEN
BADENHORST, JOACHIM FRANK
BARRY
BEELDENS, NAOMI
Behoud De Begeerte
BELGIAN EARLY MUSIC COMMUNITY
Bending The Frame vzw
BENHELIMA, CHARIF
BERLIN
BESTOV!
BEUMER, KARINA
BIRDSONG, JON ANTHONY
BOG
CAIMO, JO CELESTIN
CAMPERS, JIM
CATRYSSE, WIM KOEN

Comp. Marius
Compagnie de Koe
COMPAGNIE LODEWIJK LOUIS
Culturele Vereniging Transparant
DBA
DE KOLONIE mt
DE ROOVER, ADRIAAN IVO
de Roovers spelen
DE WOLF, SANDRA SYLVAIN
DEPRETER, JAN
DETHEATERMAKER
EDIÇÖES CN VZW
EERAERTS, ELISE CATHARINA
EISBERG
Extracts
FROE FROE
GANSEMAN, YANNICK
GRAINDELAVOIX
GRANVAT
GRUPPING, STIJN
hell-er
HET ROZE HUIS - ÇAVARIA ANTWERPEN VZW
Het Theaterfestival Vlaanderen
HET ZESDE METAAL vzw
HIELE, ROMAN LOUIS
High Hat
HUYBRECHTS, PIETER
INGHELS, MAARTEN AUGUST
JAMAA EL IRAKYA
JANSSENS, PHILIP WILLIAM
JOCHEMS, JO MARIA
KELLY, NATASHIA
KLEIN VERZET
KOLKMAN, CAROLINE ANNA
KOPLJAR, VEDRAN
Kunst-Werk
LAGAST, KATIE JOHANNA
LAIKA
MACHTELINCKX, RUBEN ANTON
MAES, IVES MICHAEL
MAJESTIC
MATYN, MICHELE CAROL
METTEN, PHILIP
MEULYZER, FREDERIK MARIA
MICHELS, BEATRIJS MARIA
MORSO CACHE
NOTEBAERT, ROSE ANNA
OORWERK

OP DE BEECK, CHLOE
PELUSIO, MICHELA
RAGTAG
Rasa
Rekto:verso
RITIU, MARIUS MIRCEA
RODE productions v.z.w.
RYCKEWAERT, THOMAS JAN
SCHELD'APEN
SCHOLIERS, KYOKO
SEGRS, DRIES RENE
SELS, LISELOTTE HELENA
SKaGeN
SMETS, KATHARINA JOANNA
SoulFactory
Stan
The House of Indie
Theater De Spiegel
Theater Zuidpool - R.T.V.
TONEELPRODUCTIES DE TIJD
TROUBLEYN/JAN FABRE
TROUVE, RUDY CARLO
TRX
TUNING PEOPLE VZW
VAN DE MOORTE, JORIS
VAN DEN BOSCH, STEVE HENRIETTE
VAN DER AA, LIESA
VAN DER LINDEN, SOFIE
VAN DESSEL, MARTHE SIMONNE
VAN HULLEBUSCH, ANNELIES MARIAN
VAN OVERMEIREN, SHARON NATHALIE
VANHOOF, FLORIS
VERMEULEN, JONAS
VERVLIET, GLENN
VILLANELLA - Kunsthuis voor Kinderen en Jongeren
vzw
VINCENT COMPANY
VLAAMS ARCHITECTUURINSTITUUT VZW
Volksopera vzw
VZW BRAZZA
VZW EASTMAN
vzw HIRNGESPINST
WEIJTERS, BRAM WILLEM
WOUTERS, NATHAN
wp Zimmer
WRIGHT, CINDY
YIP, ON YING
ZONZO COMPAGNIE
ZWERM

De volgende lijst is geeft de deelnemers weer aan de workshop omtrent de SWOT op 11 januari 2021:

Josine de Roover	Het Bos
Marc Schepers	Morguen vzw
Mieke Verdickt	VZW Earnest
Sofie Renap	
Ulrike Lindmayr	Escautville vzw
Machteld De Ryck	t Werkhuys vzw
Bregt Van Wijnendaele	JEF
Jon Michelena	Cinema Cartoon's & Lumière
Karen Vandenberghe	Stad Antwerpen
Alexandra Meijer	WISPER
Amelie Aernaudts	De Studio
Astrid Thoné	LCB Borgerhout
Eline Van Hoyer	Fameus
Ine Vermeylen	Kunstenpunt
Marcelo Moncada	Intercultural Jazz vzw
mesut arslan	Platform 0090
Femke Vanpoucke	Rataplan vzw
Dieter Sermeus	Trix
Christel Kumpen	Sound in Moton vzw
Ingrid De Coninck	Jazz & Muziek vzw
Joeri Wens	joeri wens
Katrijn Degans	graindelavoix
oriana dierinck	Z V E Z D O L I K I ensemble
thomas van praag	Contrair
Verbeeck Lief	Muziekatelier Ward De Beer
Naomi Beeldens	Les Âmes Perdues
Jan Dewispelaere	Muziektheater Transparant
Tijl Bossuyt	De Veerman
Van Loon Kelly	Dondergrond
an hackselmans	Madam Fortuna
An Roels	
arlette van overvelt	kunst in zicht

Heleen Vanden Bergh	LCB Antwerpen
Karel Vermeerbergen	Madam Fortuna VZW
Lies Van Assche	Doek vzw
Enrica Camporesi	
Evelyne Van Hecke	Moving Ground vzw
Nadine Heidbrink	Wilde Raven vzw
Vera Otte	Onder Stroom
Ina Verhaeghen	Theater De Spiegel
Aline Leynen	kunstZ vzw
Dre Demet	Kunstenlab
Elsemieke Scholte	d e t h e a t e r m a k e r
ief gilis	De Wenkbrauwerij / Circo Ripopolo
Isaak Duerinck	Les Âmes Perdues
Jo Roets	Laika
Goedele De Veuster	Muziektheater Transparant
maud van de velde	Toneelhuis
Kathleen Treier	Het TheaterFestival Vlaanderen vzw
kiki vervloessem	Opera Ballet Vlaanderen
Korneel Hamers	Theatercollectief SKaGeN
krisje scheurweghs	Muziektheater De Kolonie
Kristel Marcoen	Toneelhuis
Marc Maillard	FroeFroe
Helga Baert	wpZimmer
Sanderijn Helsen	Jong Wild
Milan Rutten	Kunstenlab / Arenberg
Patricia Van de Velde	Muziektheater Transparant
Sofie Vreys	de Roovers
Sylvie Svanberg	GRIP
Vincent Van den Bossche	Vincent Company
Els De Bodt	HETPALEIS
Tom Clement	Martha!Tentatief
Martijn Gys	Stad Antwerpen
An-Marie Lambrechts	Toneelhuis
Liesbeth Cornelissen	Stad Antwerpen

